

Komparace školských systémů České republiky a Slovenské republiky

Bc. Daniel Cinař

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Daniel CINAR, DiS.**
Osobní číslo: **M10870**
Studijní program: **N 6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná správa a regionální rozvoj**

Téma práce: **Komparace školských systémů České republiky
a Slovenské republiky**

Zásady pro vypracování:

Úvod

I. Teoretická část

- Představte terminologii a teoretické přístupy ke studiu vzdělávacích systémů.
- Podejte základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů.
- Zpracujte přehled a klasifikaci současných vzdělávacích systémů v nejvyspělejších zemích EU a světa.

II. Praktická část

- Popište a porovnejte vzdělávací systémy České republiky a Slovenské republiky.
- Zhodnoťte hlavní aktuální problémy ve vzdělávání České republiky a Slovenské republiky.
- Navrhněte možnosti zlepšení vzdělávacích systémů České republiky a Slovenské republiky.

Závěr

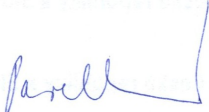
Rozsah diplomové práce: cca 70
Rozsah příloh:
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

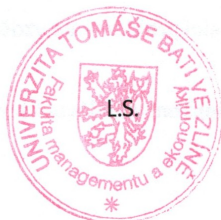
Seznam odborné literatury:

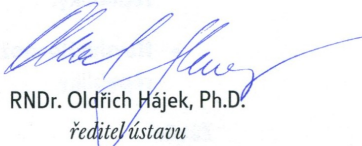
- [1] GREGER, D. a JEŽKOVÁ, V. Školní vzdělávání: zahraniční trendy a inspirace. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 266 s. ISBN 978-80-246-1313-0.
[2] PEŠTÁLOVÁ, L., ZELENÁ, J. a VOKÁČ, P. Školský zákon s odborným výkladem. 2. vyd. Třinec: Resk, 2010. 267 s. ISBN 978-80-904324-1-3.
[3] PRŮCHA, J. Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 319 s. ISBN 8071782904.

Vedoucí diplomové práce: **RNDr. Pavel Bednář, Ph.D.**
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
Datum zadání diplomové práce: **26. března 2012**
Termín odevzdání diplomové práce: **2. května 2012**

Ve Zlíně dne 26. března 2012

prof. Dr. Ing. Drahomíra Pavelková
děkanka

RNDr. Oldřich Hájek, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹;
- diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému,
- na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²;
- podle § 60³ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

---

¹ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

- (1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.
- (2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.
- (3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

² zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

- (3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

³ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

- (1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

- podle § 60⁴ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že:

- jsem diplomovou práci zpracoval samostatně a použité informační zdroje jsem citoval;
- odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně 2. května 2012

.....

⁴ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

- (2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.
- (3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tématem práce je komparace školských systémů České republiky a Slovenské republiky. Teoretická část se zabývá základy komparace školských systémů, vývojem komparativní pedagogiky ve světě i na našem území a přístupy, funkcemi a principy komparativní pedagogiky. V této části diplomové práce je také definován pojem komparativní pedagogika. Praktická část diplomové práce popisuje společný vývoj školského systému České republiky a Slovenské republiky a následně jsou podrobně charakterizovány oba školské systémy. V další kapitole praktické části je provedena komparace českého a slovenského školského systému a jsou zde představeny jednotlivé dílčí návrhy na úpravu českého školského systému.

Klíčová slova: komparativní pedagogika, školský systém České republiky, školský systém Slovenské republiky

ABSTRACT

The topic of my work is to compare the Czech and Slovak Republic school systems. The theoretical part deals with the basics of the school systems comparison, the development of comparative pedagogy both in the world and in our country, and the attitudes, functions and principles of the comparative pedagogy. In this part of my thesis the term comparative pedagogy is defined as well. The practical part describes mutual development of the Czech and Slovak Republic school systems that are subsequently characterized in detail. In the next chapter of the practical part both school systems are compared and the individual suggestions for alteration of the Czech school system are introduced.

Keywords: comparative education, the Czech Republic school system, the Slovak Republic school system

Děkuji RNDr. Pavlu Bednářovi, Ph.D. za ochotu, cenné rady a připomínky, které mi jako vedoucí mé diplomové práce poskytoval při jejím zpracování.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ZÁKLADY KOMPARACE VZDĚLÁVACÍCH SYSTÉMŮ	13
1.1 DEFINICE POJMU KOMPARATIVNÍ PEDAGOGIKA	13
1.2 VÝVOJ KOMPARATIVNÍ PEDAGOGIKY VE SVĚTĚ	14
1.3 VÝVOJ KOMPARATIVNÍ PEDAGOGIKY NA NAŠEM ÚZEMÍ	18
1.4 PŘÍSTUPY, FUNKCE A PRINCIPY KOMPARATIVNÍ PEDAGOGIKY	23
II PRAKTICKÁ ČÁST	27
2 SPOLEČNÁ HISTORIE ŠKOLSKÝCH SYSTÉMŮ ČESKÉ REPUBLICKY A SLOVENSKÉ REPUBLICKY	28
2.1 OBDOBÍ DO VZNIKU SAMOSTATNÉHO ČESKOSLOVENSKÉHO STÁTU	28
2.2 OBDOBÍ LET 1918 AŽ 1945	32
2.3 OBDOBÍ LET 1945 AŽ 1993	36
3 ŠKOLSKÝ SYSTÉM ČESKÉ REPUBLICKY	40
3.1 INSTITUCIONÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	40
3.2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU	44
3.3 PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	46
3.4 ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	47
3.5 STŘEDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	48
3.6 VYŠŠÍ ODBORNÉ VZDĚLÁVÁNÍ	51
3.7 VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ	52
3.8 VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI	54
3.9 ZÁKLADNÍ UMĚLECKÉ VZDĚLÁVÁNÍ	55
3.10 ŠKOLSKÁ ZAŘÍZENÍ A ŠKOLSKÉ SLUŽBY	55
3.11 FINANCOVÁNÍ ŠKOLSTVÍ	56

4	ŠKOLSKÝ SYSTÉM SLOVENSKÉ REPUBLIKY	63
4.1	INSTITUCIONÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	63
4.2	ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU	65
4.3	PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	68
4.4	ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	69
4.5	STŘEDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	70
4.6	VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ	73
4.7	ZÁKLADNÍ UMĚLECKÉ VZDĚLÁVÁNÍ	75
4.8	VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VÝCHOVNĚ-VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI	75
4.9	ŠKOLSKÁ ZAŘÍZENÍ A ŠKOLSKÉ SLUŽBY	76
4.10	FINANCOVÁNÍ ŠKOLSTVÍ	77
5	KOMPARACE ŠKOLSKÝCH SYSTÉMŮ ČESKÉ REPUBLIKY A SLOVENSKÉ REPUBLIKY	80
6	NÁVRH NA ÚPRAVU ŠKOLSKÉHO SYSTÉMU ČESKÉ REPUBLIKY	85
	ZÁVĚR.....	87
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	89
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	96
	SEZNAM OBRÁZKŮ	97
	SEZNAM TABULEK	98
	SEZNAM PŘÍLOH	99

ÚVOD

Tématem diplomové práce je komparace školských systémů České republiky a Slovenské republiky.

Tato diplomová práce zaměřuje na vzdělávací problematiku, konkrétněji na komparativní pedagogiku. Téma diplomové práce je vybráno s ohledem na téměř dvacet let existence samostatných států České republiky a Slovenské republiky, což je určitý mezník pro srovnání současného stavu vzdělávání a nastavení školských systémů v těchto státech s přihlédnutím ke stavu po rozdělení společného státu. Jistě se v obou školských systémech nadále zachovalo mnoho společného, přesto budou patrně oblasti vzdělávání, které se vyvíjejí rozdílně a dosahují různých výsledků.

Hlavním cílem práce je charakterizovat a srovnat školské systémy České republiky a Slovenské republiky a navrhnout možnosti zlepšení těchto školských systémů. Dalším cílem diplomové práce je představit terminologii, teoretické přístupy a funkce komparativní pedagogiky a popsat mezinárodní i domácí vývoj srovnávací pedagogiky.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části je pozornost věnována komparativní pedagogice obecně, je zde definován pojem komparativní pedagogika, a to nejen z pohledu českých komparatistů, ale rovněž světových. Dále je v této části popsán vývoj komparativní pedagogiky ve světě a na našem území a také přístupy, funkce a principy komparativní pedagogiky.

Praktická část diplomové práce se nejprve zaměřuje na historický vývoj školského systému v České republice a Slovenské republice, resp. vývoj společného vzdělávacího systému, jelikož až do konce roku 1992 byly nyní dva suverénní samostatné státy součástí společného Československého státu. Poté jsou podrobně charakterizovány současné školské systémy České republiky a Slovenské republiky s přihlédnutím ke všem oblastem vzdělávání, od institucionálního zajištění školství až po financování školství v dané zemi. Následně je provedena komparace těchto školských systémů a také navrženy konkrétní změny českého školského systému

vyplývající ze zkušeností slovenského školského systému, případně dalších zahraničních školských systémů uvedených v teoretické části diplomové práce.

Při zpracování diplomové práce využijí jako nástroj určený k dosažení určeného cíle práce vědecké metody, převážně tedy metody logické. Mezi hlavní logické metody patří syntéza, neboli poznávání jednotlivých částí směrem k celku, a analýza, kterou lze charakterizovat jako postup od známého celku směrem k dílčím složkám. Další metodou použitou ke zpracování práce je srovnávací metoda. Tuto metodu je možné vhodně použít v komparativní pedagogice i při srovnávání školských systémů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADY KOMPARACE VZDĚLÁVACÍCH SYSTÉMŮ

Vzdělávací systémy jednotlivých států se vyvíjely dlouhá desetiletí nebo dokonce staletí. V průběhu let se začaly objevovat tendence k porovnávání těchto systémů, čímž byly dány základy komparace vzdělávacích systémů neboli komparativní pedagogiky. Základní principy, cíle, vývoj, definice a terminologie komparativní pedagogiky jsou představeny v úvodní kapitole.

1.1 Definice pojmu komparativní pedagogika

Školství a vzdělávání obecně je společenská oblast, která se objevuje v různých podobách všude na světě. Každý stát má svůj unikátní vzdělávací systém a jen velmi málo školských soustav je stejných. Postupně vznikala potřeba jednotlivé vzdělávací systémy různých států porovnávat a hodnotit. Z tohoto důvodu vznikla na počátku 19. století ve Francii disciplína označovaná jako komparativní pedagogika.

V odborné literatuře se pojem komparativní či srovnávací pedagogika definuje několika způsoby, ovšem jako základní definici můžeme použít Průchovu (2006, s. 19) formulaci, že „komparativní pedagogika označuje jednak teorie, jednak výzkumné aktivity, které se zabývají zkoumáním charakteristik a fungováním vzdělávacích systémů různých zemí, jejich popisem, srovnáváním a hodnocením.“

Další definici srovnávací pedagogiky v naší literatuře podává publikace od Jůvy a Liškaře (1982, s. 10): „Srovnávací pedagogika studuje výchovně vzdělávací soustavy jako konkrétně určené modely výchovy a vzdělávání v určité společnosti a vzájemně je srovnává vcelku i v jednotlivých dílčích ukazatelích. Tyto výchovně vzdělávací soustavy poznává a interpretuje s přihlédnutím k základním podmínkám ekonomickým, sociálně politickým, ideologickým a kulturním i se zřetelem k dosavadním tradicím.“

Štveráková (2007, s. 136) charakterizace říká, že „srovnávací věda o výchově se pokouší prostřednictvím srovnávání všeobecně kulturních nebo ve vlastním slova smyslu pedagogických věcných obsahů z přítomnosti nebo minulosti národa vlastního nebo národů jiných zodpovědět pedagogické

(ideografické) otázky nebo definovat pedagogické pojmy a všeobecné zákonité (nomotetické) výsledky.“

Cizojazyčné ekvivalenty českého pojmu komparativní pedagogika jsou v angličtině comparative education, v němčině vergleichende Pädagogik nebo ve francouzštině éducation comparée.

Ve světě existuje spousta definic komparativní pedagogiky, například definice podle Brickmana (1992) říká, že srovnávací pedagogika je analýza vzdělávacích systémů dvou či více zemí, vytvořená v návaznosti na jejich historické, socioekonomické, politické, kulturní, náboženské a jiné faktory. Srovnávací pedagogika je interdisciplinární oblast výzkumu, která čerpá z ostatních věd, zejména ze sociologie a ekonomie a z poznatků o současné vzdělávací politice a jejím historickém vývoji.

Mezi další definice srovnávací pedagogiky můžeme zařadit definici Schaub a Zenkeho (2007), která uvádí, že srovnávací pedagogika je založena na teoretických a metodologických přístupech sociálních věd. Analyzuje vzdělávací procesy ve všech oblastech života, například v rodině, ve škole, v profesním vzdělávání. Významný podíl práce ve srovnávací pedagogice zabírá systematické shromažďování dat a dokumentů o specifických kulturních vzorcích a koncepcích týkajících se dětí, rodičů, učitelů a škol, které ovlivňují vzdělávání.

Teoretických definic srovnávací pedagogiky je mnoho, přesto lze s určitostí říci, že se všechny shodují v cíli této disciplíny.

1.2 Vývoj komparativní pedagogiky ve světě

Popsat vývoj srovnávací pedagogiky byl cílem mnoha komparatistů. Všichni jej ovšem rozdělili do několika etap nebo stádií vývoje. Jelikož je klasifikací diference spousta, používají se v jednotlivých zemích rozdělení především vlastní. Jak uvádí Váňová (1998), v anglosaských zemích se používá především rozdělení podle Noaha a Ecksteina, které vývoj člení do následujících pěti období:

- 1) období od antiky až do roku 1817, tzv. období cestovatelů;

- 2) období v 19. století, tzv. období výzkumníků;
- 3) období od konce 19. století do první světové války, tzv. etapa mezinárodní spolupráce;
- 4) období mezi dvěma světovými válkami, tzv. klasické období či etapa historických sil a současných faktorů;
- 5) od 50. let 20. století dodnes, tzv. moderní období.

Ve Francii se používá zejména rozdělení podle Vexliarda, jenž srovnávací pedagogiku člení do čtyř etap:

- 1) strukturální etapa (první třetina 19. století) obsahující vznik srovnávací pedagogiky spojený s osobou Marca Antoina Julliena de Parise;
- 2) etapa výzkumníků (1830-1914), kteří na základě požadavků svých vládnoucích struktur navštěvovali různé evropské nebo americké země a přinášeli zprávy o tamních vzdělávacích systémech;
- 3) etapa teoretické systemizace (1920-1940), která je charakteristická hledáním principů vysvětlujících vznik národních vzdělávacích systémů;
- 4) etapa výhledová (1955-dodnes), jenž se snaží směřovat komparativní pedagogiku do budoucnosti. (Váňová, 1998, s. 28)

Existují samozřejmě další rozdělení historického vývoje srovnávací pedagogiky, ale většina z nich si je velmi podobná. Každé rozdělení má své klady a zápory, všechny se ovšem s větší či menší přesností rozdělují významnými pedagogickými daty, mezi které například patří rok 1817 a další.

První zmínky o srovnávací pedagogice ve světě se objevují již v antice, kdy byla vydána díla, která se snažila porovnávat výchovu a vzdělávání v Perské říši a v řecké Spartě. Také v období vlády římského císaře Gaia Iulia Caesara v letech 100 až 44 př. n. l. se objevily snahy o popis výchovných stylů zejména u galských a germánských kmenů. Jak uvádí Sýkora (1996) v 9. a 10. století našeho letopočtu bylo zformováno ideové jádro

křesťanského náboženství, tzv. dogma, které se stalo základem pro šíření křesťanství a také středověkého vzdělávání. Toto období je považováno za počátek obnovy evropského školství. Propojení křesťanství s politickou mocí mělo zásadní vliv na rozvoj evropského školství, jelikož církve se ujaly vzdělávání nejen církevních představitelů, ale rovněž úředníků státní správy.

Ve 13. století začaly vzdělávání ovlivňovat další sféry tehdejšího života, zejména řemesla a obchod. Dochází ke vzniku prvních partikulárních škol, které plnily funkci přípravné instituce pro daná povolání. Probíhala institucionalizace výchovy, a tím byl dán základ pro následné srovnávání vzdělávání a školských systémů. V Evropě byly založeny první vysoké školy, konkrétně v Itálii (Boloňa, Neapol), Francii (Sorbona v Paříži) nebo v Anglii (Cambridge, Oxford). V pozdním středověku shrnul základní rysy tehdejšího vzdělávání Tomáš Akvinský. (Jůva, 1995, s. 10)

V celém období středověku docházelo ke srovnávání vzdělávání mezi jednotlivými zeměmi. Jak sděluje Průcha (2006), docházelo tak zejména v publikacích cestovatelů, obchodníků a diplomatů, kteří navštěvovali cizí území a poznávali také tamní školství. Váňová (1998) uvádí příklad cestovatele Marca Pola a jeho dílo Milion, v němž popisuje orientální země včetně jejich politických, společenských a také vzdělávacích systémů.

S příchodem novověku, tedy na přelomu 15. a 16. století, došlo v Evropě k velkému hospodářskému rozvoji, což s sebou přineslo rovněž rozvoj ve školství. Vzdělávání se věnovali významní filozofové, například Thomas More, Francis Bacon, Martin Luther nebo Desiderius Erasmus z Rotterdamu.

V 17. a 18. století se Evropa vlivem osvícenství výrazně změnila. Nové trendy ve vzdělávání a výchově představil anglický myslitel John Locke. Francouzský vzdělávací systém v tomto období ovlivnil René Descartes, který zformuloval program racionálního vědního bádání, racionální vzdělávání. Ovšem podle Jůvy (1995) byl nejvýraznějším francouzským představitelem pedagogiky Jean Jacques Rousseau, filozof, jenž požadoval

přirozenou a svobodnou výchovu se základem v mravní výchově. Rousseau vycházel z osobní zkušenosti a kladl důraz na rozvoj smyslového vnímání.

Do počátku 19. století byl sběr informací o cizích školských systémech a celá srovnávací pedagogika nesystematická. Jako zakladatel komparativní pedagogiky je považován Marc Antoin Jullien de Paris, který vydal v roce 1817 spis *Nárys* a stanovil tak základy srovnávací pedagogiky. Průcha (2006) tvrdí, že de Paris stanovil základní principy srovnávací pedagogiky, které se uplatňují dodnes. Jedná se například o přesnou dokumentaci školství nebo objektivní vyhodnocování rozdílů.

Velký rozmach zažila komparativní pedagogika na počátku 20. století. Začala se zde objevovat snaha o vytvoření teoretického rámce pro porovnávání vzdělávacích systémů. Jak tvrdí Štverák (2007), nejlepší podmínky pro srovnávací pedagogiku v tomto období existovaly ve Spojených státech amerických. První kurz srovnávací pedagogiky se uskutečnil na přelomu let 1899 a 1900 na Kolumbijské univerzitě v New Yorku. Váňová (1998, s. 18) přidává: „Podle vzoru Kolumbijské univerzity začaly i jiné významné univerzitní instituce organizovat kurzy srovnávací pedagogiky. V USA to byla např. Syrakuská a Michiganská univerzita, v Evropě pak Univerzita v Manchesteru (I. L. Kandel 1905), v Southamptonu (F. Clarke 1905), ve Varšavě (S. Hessen 1920) a v Salzburku (F. Schneider 1925).“ Postupně docházelo k vytváření různých institucí zabývajících se srovnávací pedagogikou. Mezi první se řadí Ferriérův Mezinárodní úřad nových škol nebo Binetova Stálá mezinárodní psychologická komise. K založení jedné z nejvýznamnějších institucí došlo roku 1925, kdy vznikl Mezinárodní úřad pro vzdělávání - BIE (Bureau international d'éducation či IBE - International Bureau of Education), který významnou měrou přispěl k rozvoji srovnávací pedagogiky. Další významnou institucí je International Institute of Teachers College, jenž je součástí Kolumbijské univerzity v New Yorku.

Druhá světová válka přerušila rozvoj komparativní pedagogiky. Jak uvádí Váňová (2009), k rozvoji srovnávací pedagogiky opět došlo v 50. letech, kdy byla podporována institucemi UNESCO, OECD a Radou Evropy.

Komparativní pedagogika se v tomto období zaměřovala na rozvoj vzdělávání v zemích Třetího světa, tzn. rozvojových zemí. Vzrostl počet institucí zabývajících se srovnávací pedagogikou, např. pod patronací UNESCO Institute for Education v Hamburku nebo Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání (IEA - International Association for the Evaluation of Educational Achievement). Úměrně se vzrůstajícím počtem institucí stoupá také množství publikací a studií zaměřených na srovnávací pedagogiku. Od 60. let se ve srovnávací pedagogice začíná promítat vliv dalších věd, zejména sociologie, ekonomie, etnografie a nově se komparativní pedagogika více zaměřila na systematizaci metodologie srovnávání. V tomto období působí podle Váňové (1998, s. 42) „jeden z nejvýznamnějších představitelů srovnávací pedagogiky všech dob Nicholas Hans, jenž napsal více než tři sta publikací zaměřených na srovnávací pedagogiku, z nichž za nejvýznamnější lze považovat práci *Comparative Education. A Study of Educational Factors and Traditions.*“ V 60. letech byly prováděny výzkumy srovnávací pedagogiky v zemích Commonwealthu, například v Pedagogickém institutu v Londýně - University of London, Institute of Education.

Podle Štveráka (2007) má americká srovnávací pedagogika v pedagogickém výzkumu i ve studijních plánech mnohem větší význam a důležitost než evropská. Dokazuje to například tím, že všechny velké a další střední či menší univerzity ve Spojených státech amerických mají vlastní katedry pro komparativní pedagogiku nebo dále množstvím vydané literatury věnující se tomuto oboru.

1.3 Vývoj komparativní pedagogiky na našem území

Vývoj srovnávací pedagogiky na našem území do značné míry kopíruje vývoj komparativní pedagogiky ve světě. Například Váňová (1998) uvádí rozdělení vývoje srovnávací pedagogiky podle Kotáska, jenž jej rozdělil do čtyř období:

- 1) období od starověku do konce 18. století, tzv. prekonstitutivní, kdy se porovnávání vzdělávání dělo na základě zpráv obchodníků a misionářů z cizích zemí;
- 2) období 19. století, tzv. období konstitutivní, kdy dochází k systematizaci studia cizích vzdělávacích systémů;
- 3) období od konce 19. století do 60. let 20. století, tzv. historicko-analytické období, které zaměřuje svoji pozornost na analýzu faktorů ovlivňujících vzdělávací systémy;
- 4) období od 60. let 20. století do současnosti, které charakterizuje jako období metodologického zdokonalování a aplikace sociálně vědních metod výzkumu.

Prekonstitutivní období stanovuje počátky srovnávací pedagogiky do antiky. Ovšem období počátku porovnávání vzdělávání na našem území se datují do doby, kdy cestovatelé, misionáři a obchodníci začali pořádat cesty do cizích zemí a při návratu domů šířili nabyté zkušenosti z ciziny. Průcha (2006, s. 28) sděluje, že „ve středověku je srovnávací pedagogika rozvíjena v důsledku porovnávání domácího vzdělávání se zahraničím, kde důležitou roli hraje fakt, že Čeští studenti odcházeli za vzděláním do zahraničních univerzit, převážně do Itálie, Francie a Německa“. Dochází také ke vzniku první univerzity na našem území. Roku 1348 je v Praze založena Karlova univerzita, jejíž systém uspořádání vycházel ze zahraničních modelů, konkrétně Pařížské a Boloňské univerzity.

Jak uvádí Walterová (2006) významná změna se stala s příchodem novověku. Filozofové, pedagogové a učenci začínají srovnávat jednotlivé vzdělávací systémy v různých zemích. Výraznou stopu v tomto období zanechal Jan Amos Komenský, který nepozoroval školství v různých zemích odděleně, ale jako jednu ze součástí komplexního celku daného státu, zahrnující také přírodu, vědu, umění a výchovu. Důležitým prvkem v pedagogických pracích Komenského hrála skutečnost, že působil ve více zemích a je tak zařazován mezi pedagogické cestovatele a průkopníka mezinárodní pedagogiky ve světovém kontextu.

O skutečném počátku srovnávací pedagogiky na našem území můžeme hovořit na konci 18. století, v tzn. konstitutivním období srovnávací pedagogiky, kdy za vlády císařovny Marie Terezie (1740-1780) docházelo v souvislosti s reformou školství k čerpání zkušeností ze zahraničí. Nové poznatky z cizích školských systémů, podle Kaspera (2008), přijel aplikovat na pozvání Marie Terezie Prus Johann Ignác Felbiger, jenž je pokládán za spoluvůdce nového školského řádu stanovujícího základní parametry tehdejší školské soustavy.

Mezi první odborné publikace v oblasti srovnávací pedagogiky se řadí německy psané spisy Karla Františka Kořistky, který v druhé polovině 19. století podnikl několik poznávacích cest do evropských zemí, aby získal poznatky o jejich vzdělávacích systémech. Váňová (1998, s. 37) připomíná, že „v českých zemích byl zájem o vzdělávání v cizině úzce spjat s politickým a kulturním národně osvobozeneckým hnutím. Souvisel jak s českými snahami o hlubší spolupráci mezi slovanskými národy uvnitř Rakouska, tj. s obecnými panslovanskými tendencemi, tak se snahou vymanit české školství z jednostranného vlivu německého a pozdvihnout tak vzdělávání na vyšší úroveň. Zvláště koncem 19. století byla v různých časopisech publikována řada zpráv i kritických statí hlavně o školství v Rusku, Anglii a Francii.“ Mezi hlavní představitele výše uvedených snah patřil například Jan Ladislav Mašek, který vydal v roce 1882 spis O vývoji průmyslového školství v Rakousku, v Německu, ve Švýcarsku, v Holandsku, v Belgii, ve Francii a v Rusku. V tomto období se velmi zintenzívnil zájem o školství v jiných zemích a začínaly se vytvářet instituce jako pedagogická muzea nebo pedagogické ústavy, které měly za úkol shromažďovat informace o domácím i zahraničním školství. Jak konstatuje Walterová (2006), nejvýznamnější založenou institucí byl v roce 1919 Československý pedagogický ústav J. A. Komenského.

Období historicko-filozofické analýzy, které se datuje přibližně od konce 19. století do počátku 60. let 20. století, je podle Váňové (2009) dobou, kdy se zvyšuje mezinárodní spolupráce ve vzdělávání. Objevuje se myšlenka, že vzdělávací systém musí být chápán ve svém historicko-sociálním

kontextu. Období první Československé republiky nazývá Průcha (1999, s. 26) „zlatým věkem české srovnávací pedagogiky.“ V tomto období byly vydány desítky publikací o zahraničních vzdělávacích systémech z Evropy (např. Anglie, Francie, Finska, Bulharska nebo Portugalska), Ameriky (USA) a Asie (Japonska). Walterová (2006, s. 17) dodává, že „české země byly se svou rozvinutou sociální strukturou industriální společnosti a vzdělanostním potenciálem odpovídajícím úrovni nejvyspělejších států své doby na nejvyšší úrovni.“ Dochází k důkladným analýzám cizích školských systémů a snahám o jejich aplikování do domácí vzdělávací soustavy.

Walterová (2006) sděluje, že za zakladatele české systematické srovnávací pedagogiky je považován Otakar Kádner, který zároveň jako první v roce 1925 použil termín srovnávací pedagogika. Průcha (1999) dodává skutečnost, že Kádner je považován za mimořádného odborníka v oblasti srovnávací pedagogiky, což dokládá mimo jiné tím, že vytvořil přehled o školství v 35 zemích Evropy, USA a Japonska. Jeho cílem bylo vždy popsat a analyzovat jednotlivé vzdělávací stupně od elementárního vzdělávání až po univerzitní. Nejobsáhlejším Kádnerovým dílem je čtyřsvazková publikace Vývoj a dnešní soustava školství z let 1929 až 1938. Mezi další významná Kádnerova díla řadí Štverák (2007) Příspěvky k pedagogice experimentální (1906) nebo třídílné Dějiny pedagogiky (1923-1924). Dalšími významnými komparatisty byli podle Průchy (1999) Josef Hendrich a jeho publikace Filozofické proudy v současné pedagogice vydaná v roce 1926, Antonín Hrazdil (Střední školství v dvanácti státech evropských z roku 1934) nebo Václav Příhoda a Jan Uher, kteří se zaměřili na americké školství.

Po druhé světové válce dochází ve světě k rozmachu srovnávací pedagogiky, v Československu ovšem nikoliv. Z tohoto důvodu je toto období označováno též jako období stagnace či diskontinuity. V Československu došlo k vytvoření totalitního režimu s jasnou orientací na Sovětský svaz, což mělo samozřejmě také vliv na celou společnost, školství a komparativní pedagogiku nevyjímaje. Walterová (2006) doplňuje, že srovnávací pedagogika byla zneužívána ke komunistické propagandě, což mělo za

následek stagnaci srovnávací pedagogiky, která se zaměřovala většinou na kritiku západního vzdělávání nebo na porovnávání školských systémů pouze se socialistickými zeměmi východního bloku. Za významnou publikaci 80. let 20. století lze považovat Úvod do srovnávací pedagogiky od Jůvy a Liškaře, která popisuje 13 vzdělávacích soustav nejen socialistických zemí, případně práce Miroslava Cipra Pohled na americkou školu (1970) a Pohled na japonskou školu (1973).

Zlom nastává s rokem 1989, kdy končí totalitní režim a dochází k demokratizaci společnosti. S otevřenými hranicemi se otevírá svobodný prostor pro komparativní pedagogiku a dochází k její revitalizaci. Zároveň se české školství transformuje, a tak lze poznatky ze zahraničních vzdělávacích systémů zjištěných pomocí srovnávací pedagogiky vhodně aplikovat. Velmi důležitým počinem v předmětné oblasti bylo uspořádání 8. světového kongresu srovnávací pedagogiky v Praze v roce 1992 pod záštitou prezidenta republiky Václava Havla. Hlavním cílem kongresu bylo podpořit transformaci školských systémů v postsocialistických zemích a jejich přeměnu k demokratickému vzdělávání. Přínos kongresu pro českou srovnávací pedagogiku byl ohromný a kromě přínosu nových poznatků o školství v zahraničí došlo také k obnovení kontaktů se světovými pedagogickými komparatisty. Jak dodává Walterová (2006), bylo v tomto období vydáno několik významných publikací, např. Vzdělávací systémy v rozvinutých zemích (Váňová, 1994), Vzdělávací systémy v zahraničí (Ježková a kol. 1996), Vzdělávání v zemích Evropské unie (Ježková, Walterová, 1997), přičemž byla zde patrná snaha o sjednocení přístupu ke vzdělávání se západoevropskými zeměmi v návaznosti na požadavky týkající se vstupu do Evropské unie.

Od poloviny 90. let 20. století se srovnávací pedagogika stala nedílnou součástí společenských věd, jejíž význam je především v analýzách o stavu českého školství ve srovnání se zahraničím a popisu cizích školských systémů.

1.4 Přístupy, funkce a principy komparativní pedagogiky

Podle Průchy (2006) se mezi základní přístupy komparativní pedagogiky řadí teoretický a praktický přístup. Jako teoretická disciplína se srovnávací pedagogika snaží popisovat jednotlivé vzdělávací systémy a jejich specifika, provádět jejich komparaci a to zpravidla v rámci širšího celospolečenského pohledu v návaznosti na ostatní vědní disciplíny, například historii, politologii, geografii nebo sociologii. Tento přístup je spojen s analýzami vzdělávacích systémů a zjišťováním rozdílů mezi nimi. Druhý, praktický, přístup ke komparativní pedagogice se váže na její aplikační charakter a snahu o prosazení teoreticky zjištěných skutečností do praxe v rámci daných vzdělávacích systémů. V důsledku druhého přístupu mohou být školské systémy různě upravovány potřebám států nebo naopak přímo požadavkům jednotlivců, resp. veřejnosti.

Walterová (2006) uvádí jako další přístup ke komparativní pedagogice komplexní přístup, který se snaží zahrnovat a využívat poznatky z obou výše zmíněných přístupů. Cílem tohoto přístupu je využít kvantitativní i kvalitativní poznatky daných vzdělávacích systémů se snahou o jejich aplikaci do školských systémů v podobě konkrétních opatření. Aplikace tohoto přístupu je cílem návrhové části této diplomové práce.

Váňová (1998) přináší další přístupy ke komparativní pedagogice, jejichž dělení je závislé na úrovni a šíři porovnávaných jevů. Jedná se o internacionální, intranacionální a supranacionální přístup. Internacionální přístup je charakteristický srovnáváním pedagogických jevů mezi převážně dvěma zeměmi. Intranacionální přístup srovnává vzdělávání v rámci jedné země. Tento princip je využíván především v zemích s decentralizovaným systémem řízení, přičemž v návaznosti na něj jsou porovnávány výsledky vzdělávání podle regionů nebo například mezi různými etnickými skupinami či menšinami. Supranacionální přístup je ve srovnávací pedagogice využíván zejména na nadnárodní úrovni mezinárodními organizacemi zabývajícími se vzděláváním a studiem rozdílů mezi vzdělávacími systémy rozvojových zemí nebo vzděláváním mezi velkými regiony na celosvětové úrovni, případně jsou porovnávány systémy mezi jednotlivými kontinenty.

V rámci internacionálního a supranacionálního přístupu provádí svou činnost významné celosvětově uznávané mezinárodní organizace, mezi které lze zařadit UNESCO, Radu Evropy či Světovou banku. Dále jsou na základě mezinárodních smluv uskutečňovány mezinárodní programy zaměřené na vzdělávání, například Erasmus, Sokrates, Tempus nebo Leonardo da Vinci.

Z jednotlivých přístupů ke komparativní pedagogice vycházejí rovněž funkce srovnávací pedagogiky. Mezi základní funkce řadí Váňová (2009) tyto:

- praktická,
- teoretická,
- prognostická,
- mezinárodně integrativní,
- propedeutická.

Praktická funkce vyjadřuje snahu o přenesení teoretických poznatků do praktického školského života. Praktická funkce srovnávací pedagogiky v sobě zahrnuje většinou cíle konkrétní komparace školských systémů, protože spousta komparativních prací se snaží podat podstatné a všeobecně využitelné informace o daném školském systému nejen pedagogickým pracovníkům, ale také dalším odborníkům. Teoretická funkce zahrnuje filozofické poznávání a popisování daných vzdělávacích systémů. Zároveň se snaží získané informace vědecky publikovat. Teoretická funkce rovněž představuje přínos pro ostatní společenské vědy. Prognostická funkce se snaží na základě vědeckých analýz o popis dalšího vývoje vzdělávání. V rámci této funkce se také objevují předpokládané odhady vývoje školských systémů. Význam prognostické funkce je při vytváření vzdělávací politiky odborníky na školství. Mezinárodně integrativní funkce je provázána s mezinárodní komparativní pedagogikou. Popisuje a porovnává vzdělávací systémy jednotlivých zemí. Tato funkce v sobě zahrnuje také rozšíření vnímání ostatních národů a kultur a jejich respektování. Je jednou z nejvýznamnějších funkcí srovnávací pedagogiky, obzvláště v dnešní kosmopolitní době. Srovnávací pedagogika může být nástrojem pro boj proti

xenofobii, jelikož při přenosu informací o cizích školských systémech přispívá k mezinárodnímu poznání a akceptování jiných národů a jejich kultur, tradic a postojů. Propedeutická funkce vyjadřuje snahu komparativní pedagogiky o rozvoj přípravy pedagogických pracovníků v rámci dobrých příkladů z ostatních školských systémů. Včleněním této disciplíny do vysokoškolského studia pedagogů lze přispět ke zvýšení jejich teoreticko-metodologických i prakticko-pedagogických kompetencí. (Váňová, 2009, s. 9-10)

Základní principy komparativní pedagogiky jsou úzce spjaty s předmětem srovnávací pedagogiky. Srovnávat lze jednotlivé školské systémy, vzdělávací koncepce, vzdělávací metody a postupy nebo také výstupy a výsledky daných systémů. Takto nabyté znalosti lze následně aplikovat do praxe nebo do teoretického nastavení vzdělávacího systému. Jak uvádí Průcha (2006, s. 38), „na jedné straně existuje srovnávací pedagogika jako multidisciplinární oblast vědy, která pracuje s metodami komparace a vyvíjí teoretický výklad o srovnávaných jevech edukační reality, na druhé straně empirická deskripce, tj. dokumentace konkrétních vlastností vzdělávacích systémů, které poskytují materiál pro srovnávací analýzy.“ Principy komparativní pedagogiky v sobě zahrnují také správné vysvětlení zjištěných kvantitativních dat, přičemž nelze pouze porovnávat získaná data bez detailnější charakteristiky.

K výše zmíněnému připomíná Schneider mnohostrannost vztahů srovnávací pedagogiky ke kultuře, náboženství, dějinám a také k charakteru národů a k stratifikované společnosti, politice nebo hospodářství. Dále Schneider sděluje, že pedagogika není jen pouhým konglomerátem vnějších vlivů, ale analyzováním výchovy přispívá k permanentnímu seberozvíjení člověka a jeho osobnosti. Pedagogika obecně je v tomto směru významným činitelem světových dějin. (Schneider, 1947 cit. podle Štverák, 2007, s. 133)

Hans poukazuje na skutečnost, že komparativní pedagogika prochází jako studium stejnými obdobími jako srovnávací právo nebo ekonomie, když začíná porovnáváním institucí a postupně hledá společný původ jednotlivých entit. Hans vytvořil vlastní teoretickou koncepci studia

srovnávacích systémů, kdy rozděluje ovlivňující faktory daného školského systému na tři oblasti. První oblast je tvořena přírodními faktory, jako je rasa, jazyk, geografické prostředí a hospodářství. Druhá oblast zahrnuje religiózní (spirituální) faktory, které působí v oblasti morálky. Třetí oblast se věnuje sekulárním faktorům (faktory světské ideologie), zdůrazňující zejména sociální aspekty života. Druhé a třetí oblasti Hans věnuje největší pozornost. Konstatuje, že se sice vzdělávací systémy snaží přizpůsobit přírodním podmínkám, ale zásadní vliv mají podmínky religiózní, poněvadž nejsou dány implicitně, ale naopak se jejich prostřednictvím snaží náboženská či sociální hnutí měnit národní charakter. (Hans, 1949 cit. podle Váňová, 1998, s. 42-43)

Využití komparativní pedagogiky je velice široké, od poznávání teoretických poznatků pedagogie po praktické využití jednotlivými politiky nebo řídicími pracovníky zabývajícími se nastavením edukačních systémů. Srovnávací pedagogika je podle Průchy (1999) využívána při zjišťování kvality a efektivnosti vzdělávacích systémů z ekonomického hlediska nebo při vytváření různých sociologických analýz. Ovšem nejpočetnější skupinu uživatelů komparativní pedagogiky by měli tvořit samotní pedagogové, ředitelé školských institucí a samotná širší veřejnost zahrnující studenty a jejich rodiče.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

2 SPOLEČNÁ HISTORIE ŠKOLSKÝCH SYSTÉMŮ ČESKÉ REPUBLIKY A SLOVENSKÉ REPUBLIKY

Důležitým faktorem ovlivňujícím téma této diplomové práce je skutečnost, že dlouhá desetiletí se školský systém České republiky a Slovenské republiky vyvíjel společně, tudíž existuje předpoklad, že systémy budou velmi podobné. V návaznosti na společnou historii obou států můžeme vývoj školství rozdělit na dvě období, a to na období, ve kterém se školství vyvíjelo společně ve stejném státním útvaru, a na období, kdy se školství utvářelo v samostatném státu. První období se datuje do 31. prosince 1992, druhé období od 1. ledna 1993 dodnes. V této kapitole diplomové práce bude popsána společná historie školství až do 31. prosince 1992, tzn. první období.

2.1 Období do vzniku samostatného Československého státu

Králíková (1977) datuje počátky školství na území dnešní České republiky a Slovenské republiky do doby příchodu slovanských věrozvěstů Konstantina a Metoděje v druhé polovině 9. století. S jejich příchodem začalo vyučování náboženských představitelů. Králíková (1977, s. 12) konstatuje, že „v polovině 19. století někteří čeští pedagogové (například F. J. Řezáč, A. K. Viták, J. L. Mašek) označovali Konstantina s Metodějem jako první národní učitele. Archeologické výzkumy prokázaly, že první slovanské školy na území Velké Moravy vznikly pravděpodobně v Sadech u Uherského Hradiště a na hoře sv. Klimenta u Osvětiman. V Sadech, kde bylo patrně biskupské sídlo, byly objeveny základy velkomoravského chrámu, v jehož blízkosti byla nalezena železná a kostěná písátka.“ V následujících staletích byly snahy o vzdělávání spojovány výhradně s kláštery, jejichž představitelé se snažili vzdělávat budoucí kněží. Prostý lid ovšem zůstával nevzdělaný. Jak uvádí Štverák (1988), v průběhu středověku tvořili většinu společnosti rolníci, kteří byli v mládí vychovávaní v rodině, v níž si osvojovali základy zemědělství nebo technických dovedností. V tomto období se významným prvkem vzdělávání

lidu stala kázání v kostelech. Největší výchovný účinek měly mše a zpovědi. Postupně začaly ve městech vznikat farní školy, které se pomalu rozšiřovaly na venkov do větších obcí. Děti byly vzdělávány ve čtení, psaní a počítání.

Mezi první významné počiny v oblasti vzdělávání na našem území řadí Malach (2003) založení Karlovy univerzity v Praze roku 1348. Univerzita byla určena pro čtyři národy: český, polský, bavorský a saský. Přestože univerzita znamenala pro tehdejší dobu značný společenský a vzdělanostní pokrok, měla například vliv i na nižší školství, na které dozírala, nadále zůstával stav vzdělanosti lidí na nízké úrovni. Podíl na zkvalitnění vzdělanosti obyvatelstva měla rovněž města, jež se postupně stala významným článkem společenské struktury vyplývajícím z hospodářského rozkvětu a s tím souvisejícím zvýšeným zájmem o vzdělání. Města zakládala partikulární školy, které se vyznačovaly tím, že nepodávaly celistvý soubor informací a znalostí, ale pouze částečný. Vyučování probíhalo ve třech odděleních. V prvním se žáci učili číst a psát, ve druhém si osvojovali základy latiny a ve třetím se vzdělávali ve filozofii. Vzdělávání bylo doplněno zpěvem, který dával dětem možnost odpočinout si fyzicky i psychicky od nezáživné verbální výuky.

V následujícím období nastolil pozitivní směr ve školství Jan Amos Komenský (1592-1670), který zlepšil organizaci školského systému a zejména mu dal řád. Štverák (1988, s. 91) tvrdí, že „Komenský vychází ve svých úvahách z hlavní ideje, že vše má mít svůj přirozený řád, tedy i výchova. Svět je uspořádán v jednotlivých, navzájem souběžných vrstvách. Proto lze ze známých jevů jedné vrstvy soudit i na analogické jevy vrstev ostatních. Toto pojetí světa tvoří základ synkritické metody objevující se v Komenského Didaktice. Jak připomíná Kasper (2008) Komenský svou výchovou vedl k demokratizaci společnosti. Ve svém díle Velká didaktika Komenský navrhl reformu školského systému. Děti do šesti let měly chodit do mateřských škol, poté děti do dvanácti let věku měly plnit povinnou školní docházku na základní škole a následně od dvanácti do osmnácti let se vybraní žáci měli vzdělávat v gymnáziích a latinských školách. Pro zájemce o širší vzdělání zde byly univerzity. Sýkora (1996) dodává, že Komenský

zavedl do školství nové metody vyučování a snažil se věnovat celkovému rozumovému rozvoji dítěte. Jako první zavedl například vyučovací hodinu a další nové formy vzdělávání. Dále prosazoval názornost a dostupnost výuky bez ohledu na sociální postavení žáka nebo pohlaví. Nadále však školy byly zejména pod patronací církví a rozšíření vzdělávání mezi prosté lidi se dařilo velmi pomalu.

K lepšímu se podle Králíkové (1977) situace začala měnit za doby panování císařovny Marie Terezie (1740-1780), která začala prosazovat povinné vzdělávání. Vydáním Tereziánského školního řádu z roku 1774 byla zavedena povinná školní docházka pro děti od šesti do dvanácti let. Tento školní řád platil až do roku 1869, kdy byl vydán nový školský zákon. Elementární školy byly podle Kaspera (2008) trojího druhu: triviální (obecní), hlavní (měšťanské) a normální. V triviálních školách, jež byly převážně na venkově, se děti učily psát, číst, počítat a náboženství. Triviální školy vyučovaly češtině. Hlavní školy byly zřízeny v každém krajském městě. Cílem bylo rozšířit nabyté znalosti žáků a navíc přidat základy latiny, dějepisu, zeměpisu, přírodopisu, kreslení, geometrie, hospodářství a průmyslu. Výuka v hlavní škole probíhala v prvním ročníku v češtině, v následujícím ročníku v češtině a němčině a poté už jenom v němčině. V hlavním městě země (provincie) byla škola normální, která poskytovala rozšířené vzdělání a připravovala žáky na další studium, zejména v gymnáziích. Normální školy byly pouze německé. Gymnázia a vysoké školy dostaly nový systém vyučování. Byla rozšířena učební látka, školy dostaly více učebních pomůcek, zakládaly se školní knihovny a rozšířila se přístupnost škol. (Králíková, 1977, s. 26-27)

Císařovna Marie Terezie zavedla vrchnostenský školní patronát. Vrchnost jako patron nad školou se měla starat o stavění škol, o jejich opravy a o výživu učitele. Patronátní právo vrchnosti nad školou přecházelo po roce 1848 na obce. Obce od roku 1864 povinně volily školní výbor, který se staral o školu, opravy budov a zajištění učitele. Mnohé obce pak začaly zvelebovat své školy. Statistika z roku 1853 uváděla v Čechách 3431 obecných škol a 61 hlavních škol, dále 49 zvláštních škol pro dívky. Celkem

bylo 1814 škol českých a 1574 německých, utrakvistických bylo 154. Nedělních opakovacích škol bylo 3513. Tehdy se v Čechách nacházelo 13029 obcí, dělených do 1774 farností a do 125 školních okresů. Normální školu měla mít každá provincie, hlavní školy každé město (resp. v každém kraji alespoň jedna) a triviální (obecné) školy měly mít malá městečka, tržní obce a vesnice v každém sídle, kde stál farní kostel nebo filiální kostel u vzdálených vesnic. Jestliže v roce 1775 měly Čechy asi 1000 obecných škol, v nichž se vzdělávalo 30 tisíc dětí, za šest let bylo evidováno již 2294 škol a v nich 172 tisíc dětí školou povinných. Jen řídce se zakládaly dívčí školy, v nichž děvčata vedle všeobecného vzdělání měla alespoň jednu hodinu denně ruční práce. V roce 1787 bylo již 100 škol tohoto typu a roku 1790 už 292 škol. (Štverák, 1988, s. 149-154)

V oblasti středního školství došlo také k výrazným změnám. Jůva (1995, s. 49) uvádí, že „příprava k povolání (počátky našeho učňovského školství) probíhala v rámci cechů, které ji zabezpečovaly většinou individuální formou. Obsah přípravy učedníků a tovaryšů nebýval vymezen a určoval ho mistr. Zavedení povinné školní docházky přispělo k doplnění vzdělávání učňů v tzv. nedělních neboli opakovacích školách.“

Podle Morkese (2006) zůstává reforma školství, vyhlášená císařovnou Marií Terezií vydáním Všeobecného školního řádu dne 6. prosince 1774, do dnešních dnů nejvýraznější a nejzásadnější reformou našeho školství. Vyhlášením Všeobecného školního řádu v roce 1774 se podstatným způsobem změnilo školství v celé tehdejší rakouské monarchii. Školský systém, který se doposud jako výrazně selektivní opíral o univerzity, gymnázia a partikulární městské školy, měl být dobudován systémem veřejných škol, které by poskytovaly vzdělání veškerému obyvatelstvu. Nezbytný požadavek obecného vzdělání, jež by zabezpečovalo další hospodářský rozvoj státu, se při realizaci reformy spojil s filozofií osvícenství a politickým zájmem státu, který ve zvýšené míře usiloval o ovlivňování myšlení a způsobu života všech poddaných.

Jak uvádí Vališová (2007, s. 69) příčiny všech těchto změn byly pochopitelně ekonomické. Pod vlivem pronikajícího osvícenství si

i rakouská monarchie uvědomila, že 1) „vědění je moc“, a to i ekonomická, a 2) že negramotnost poddaných je brzdou společenského pokroku.“

„Realizace školské reformy, formulované Všeobecným školním řádem ze dne 6. prosince 1774, signalizovala zájem státu na vzdělání veškerého obyvatelstva poprvé v historii. Reagovala v podstatě na ekonomickou nutnost a potřebnost, kterou s sebou přinášel postupný odklon od feudálního uspořádání výroby a její přesun do manufakturní a strojové podoby. Složitější a náročnější výrobní postupy předpokládaly a vyžadovaly již pracovníky alespoň se základním vzděláním. Skutečnost, že ekonomický zájem státu se plně ztotožňoval s jeho politickým zájmem a s filozofií tehdy dominujícího osvícenství, vytvářela pro přijetí školské reformy příznivé podmínky.“ (Morkeš, 2006)

Další vývoj ve vzdělávání nastal podle Vališové (2007) v roce 1869 za vlády Františka Josefa I., kdy byl 14. května vydán Základní školský zákon, který zavedl obecné a měšťanské školy, učitelské ústavy pro vzdělávání učitelů, rozšířil obsah vzdělávání a rovněž byla zavedena osmiletá povinná školní docházka. Těmito změnami bylo docíleno zvýšení gramotnosti obyvatelstva. Zavedení povinné školní docházky ovlivnilo celý další společenský, kulturní i hospodářský rozvoj, a zanechalo tak nesmazatelnou stopu i v dalších stoletích.

Sýkora (1996) doplňuje, že důležitým prvkem ovlivňujícím vzdělání nejen u nás bylo v 16. až 19. století prosazení nového způsobu myšlení a jeho uplatňování v běžném životě. V souvislosti s tím docházelo postupně k oslabení výlučného postavení latiny jako hlavního jazyka učenců a do vyučování ve školách se dostaly do té doby nepoužívané jazyky, například angličtina, francouzština nebo němčina.

2.2 Období let 1918 až 1945

Dne 28. října 1918 došlo ke vzniku samostatné Československé republiky z Čech, Moravy, Slezska a rovněž následným připojením Slovenska a Podkarpatské Rusi. V nově vzniklé republice nedošlo ve školském

systemu k zásadním proměnám. Bylo to zapříčiněno zejména tím, že nebyl přijat žádný nový školský zákon. Jůva (1995) dodává, že byl v roce 1922 přijat tzv. Malý školský zákon, který provedl změny v národním a demokratickém duchu, ale školství nadále vycházelo ze zákonů vytvořených v Rakousko-Uherské monarchii, což bylo ovšem podrobováno kritice.

Podle Kaspera (2008, s. 199) „negativní ohlasy zaznívaly na adresu nedostatečného respektu k individualitě žáka, k jednostrannému přetěžování intelektu žáků, k nedostatečně rozvinuté demokratické samosprávě škol a nedostatečné spoluúčasti žáků na spolurozhodování o záležitostech chodu školy či vyučování“.

Dalším důvodem, proč nedošlo v prvních letech nové Československé republiky k zásadním změnám a přijetí nového školského zákona, byť se taková potřeba objevovala, mohl být fakt, že Ministerstvo školství nemělo stabilního ministra. Jenom v letech 1918 až 1938 se na Ministerstvu školství vystříдалo 13 ministrů. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, © 2006)

Králíková (1977, s. 62) konstatuje, že První republika řešila některé problémy ve vzdělávání přednostně, například kvantitativní růst škol, odstranění národnostních křivd, zvýšení úrovně všeobecného vzdělání, snahy o vysokoškolské vzdělání učitelstva, ale ne všechny problémy se podařilo vyřešit úspěšně.“

Počet škol rychle narůstal. Podle Kopáče (1971) bylo jen do konce roku 1920 zřízeno 455 státních obecných škol a 70 státních měšťanských škol. Vališová (2007) dodává, že na počátku 30. let existovalo 10 372 obecných škol, z toho nejvíce dvoutřídních a jednotřídních.

V období vzniku společné republiky byla situace ve školství na Slovensku na rozdíl od Čech horší. Tento fakt byl zapříčiněn zejména maďarským vlivem na slovenské území, kdy velká část škol na Slovensku byla maďarská. Dalším důvodem byl vliv církve, která měla zejména na Slovensku velký vliv nejen ve školství, ale v celé společnosti. V období

vzniku společné republiky se počet negramotných lidí na Slovensku pohyboval kolem 15 %, čemuž napomohla také skutečnost, že od roku 1874 bylo zrušeno střední školství. Je zde patrná závislost mezi zrušením středního školství a negramotností lidí. (Bartoš, 2001, s. 87)

Jak uvádí Kopáč (1971), po vzniku Československé republiky byla patrná snaha ministerstva školství o zrušení závislosti slovenských škol na Maďarsku, což mělo za následek hromadné propouštění maďarských učitelů a nástup českých či slovenských učitelů. Velkým problémem byl nedostatek učitelů slovenských. Mnoho škol zůstalo v tomto období zavřeno a tisíce dětí nechodily do škol. Přibližně 4 tisíce škol bylo maďarských, ale na celém Slovensku bylo pouze 300 slovenských učitelů obecných škol a 20 pedagogů středních škol. Slovenské školství mělo další potíže, mezi které patřilo kromě personálního zajištění také materiální vybavení a sociální poměry žáků. Povinná osmiletá školní docházka byla na Slovensku ustanovena až v roce 1927, zatímco v Čechách již mnohem dříve. Dalším krokem směřujícím ke zlepšení slovenského školství bylo osvojení si slovenského jazyka českými učiteli.

Kasper (2008) uvádí, že po vzniku Československé republiky se slovenské školství začalo rychle rozvíjet. V období let 1918 až 1938 tak došlo vlivem založení společné republiky jednoznačně ke zvýšení úrovně slovenského školství. Malach (2003, s. 109) dodává, že toto období lze charakterizovat jako „období pokusných a reformních škol, snahy o individualizaci výuky, uplatnění efektivních metod a forem školní práce a hlubší propojení školy a světa práce.“

Český školský systém byl v tomto období rozdělen na jednotlivé typy škol, mezi které se řadí mateřské školy, obecné školy, měšťanské školy, střední školy a vysoké školy. V oblasti předškolního vzdělávání byly zřizovány mateřské školy, které si kladly za cíl především hlídání dětí, přičemž vzdělávání a výchova dětí nebyla upřednostňována. (Kopáč, 1971, s. 20)

Další stupeň vzdělávací soustavy tvořily podle Kopáče (1971) osmileté obecné školy, které se dělily na dva stupně. Prvních pět roků se žáci učili

společně, následně bylo nadaným a finančně zajištěným žákům umožněno přestoupit na měšťanskou školu, která poskytovala kvalitnější vzdělání. Po absolvování obecné školy děti buď pokračovaly ve vzdělávání ve střední škole, nebo začínaly pracovat. Zejména ve venkovských oblastech vzdělávání žáků končilo obecnou školou. Žákům, kteří se vzdělávali v měšťanské škole, bylo poskytováno komplexnější vzdělání, což mělo za následek stále vzrůstající počty studujících žáků. Žáci měli možnost během studia získat více znalostí, které se jim hodily zejména při dalším studiu na středních školách.

Kováříček (1989) uvádí, že mezi všeobecné střední školy, patřící do tehdejší školské soustavy, se řadila gymnázia a reálná gymnázia. Vzdělávání v gymnáziích bylo osmileté a jejich cílem bylo připravit žáky na vysokoškolské studium. Dále v prvním období společné republiky docházelo ke vzniku nových typů středních škol, kromě gymnázií vznikaly také střední odborné školy zaměřené na určitou oblast práce, např. průmysl, obchod, zemědělství či jednotlivá řemesla. Vzdělávání bylo závislé na zvoleném oboru, převážně probíhalo od dvou do čtyř let a bylo ukončeno závěrečnou zkouškou.

V době vzniku Československé republiky poskytovaly vysokoškolské vzdělání dvě univerzity – česká Karlova a německá univerzita v Praze. Následně došlo ke vzniku několika vysokých škol, např. Masarykovy univerzity v Brně, Komenského univerzity v Bratislavě, Českého vysokého učení technického v Praze, Technické vysoké školy v Bratislavě či Vysoké školy zemědělské v Praze (Štverák, 1988, s. 252).

V oblastech uměleckého vzdělávání byla v Československu zřízena Akademie výtvarných umění a Uměleckoprůmyslová škola, která se následně stala vysokou školou. Dále se studenti mohli vzdělávat ve Státní konzervatoři hudby nebo Německé hudební a dramatické akademii. V Brně působila Státní dramatická konzervatoř a na Slovensku v Bratislavě Hudební a dramatická akademie.

V období První republiky nebylo studium na vysoké škole záležitostí pouze nadání, ale bylo podmíněno také dobrým finančním zázemím rodiny studenta, jelikož místa ve školských ubytovacích zařízeních zdaleka neuspokojovala poptávku studentů. Mezi největší finanční nákladové položky patřilo ubytování a stravování. Z těchto důvodů se mezi studujícími neobjevoval větší počet studentů z chudších poměrů, byť už tehdy existoval institut stipendia a fungovaly zde různé nadace pro nadějně studenty. (Bartoš, Trapl, 2001, s. 56)

V období 2. světové války bylo Československo rozděleno na dva samostatné subjekty, Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát vyhlášený v březnu 1939. Ve válečném období se školství v obou zemích nerozvíjelo a nejvýznamnějším aktem bylo nařízení Slovenské národní rady ze dne 6. září 1944 o postátnění školství.

2.3 Období let 1945 až 1993

Po 2. světové válce došlo ke sjednocení států a obnovení Československé republiky. V roce 1948 začalo Československo budovat stát na principu vlády jedné strany, Komunistické strany Československa, a podle sovětského vzoru s dopadem na všechny oblasti hospodářského, politického a společenského života, školství nevyjímaje. Jůva (1995, s. 50) doplňuje: „Byla zavedena důsledná koncepce jednotného školství formulovaná řadou školských zákonů a reforem (1948, 1953, 1960, 1976, 1984), které však prakticky nikdy nebyly plně realizovány a nepřinesly očekávané výsledky.“ Ještě v roce 1948 byl vydán zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon), který reformoval školskou problematiku v duchu tehdejší ideologie a znamenal výraznou změnu školského systému. Základním bodem se stala jednotná státní škola, která byla centrálně řízena státem. Vznikly tři stupně škol (zákon č. 95/1948 Sb.):

- I. stupeň: národní škola (1. až 5. ročník),
- II. stupeň: střední škola (6. až 9. ročník),

III. stupeň: základní odborné školy, odborné školy a vyšší střední školy (pro mládež starší 15 let).

Novým školským zákonem byla prodloužena povinná školní docházka na devět let, zároveň došlo k rozšíření sítě škol poskytujících vzdělání celé populaci ve všech druzích škol, od mateřských počínaje po střední odborné školy a učiliště. Vališová (2007) uvádí, že cílem bylo vytvoření jednotné školy, která měla poskytovat stejné základní obecné vzdělání pro všechnu mládež. Dále postupně došlo k rozšíření vzdělávání mezi pracující.

Králíková (1977) konstatuje, že školský zákon z roku 1948 byl nahrazen zákonem č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon), který zavedl mj. osmiletou povinnou školní docházku. V ostatních oblastech nebylo školství výrazným způsobem změněno. Ke změnám došlo až v roce 1960 a byly způsobeny přijetím nového školského zákona č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon), jenž opět upravil délku povinné školní docházky, tentokrát zpět na devět let.

Školská soustava byla podle Štveráka (1988) nově tvořena jednotlivými stupni a druhy škol, které na sebe chronologicky navazovaly:

- I. stupeň: jesle a mateřské školy (děti do 6 let věku),
- II. stupeň: základní devítileté školy (mládež od 6 do 15 let věku),
- III. stupeň: střední a vyšší školy (mládež od 15 let věku),
- IV. stupeň: vysoké školy (pro mládež s úplným středním vzděláním).

Jednotlivými typy středních škol byly například střední odborná škola, odborná učiliště a učňovská škola, podniková technická škola, střední všeobecně vzdělávací škola, odborná škola, konzervatoř nebo hudební a taneční škola. (zákon č. 186/1960 Sb.)

Nově bylo také upraveno vzdělávání učitelů a systém stipendií, žákům byly zdarma poskytovány učebnice a ubytování v internátech a domovech mládeže a byla rozšířena mimoškolní výchova ve školních družinách. V tomto období je v Československém školství patrný rozmach, například do roku 1980 se téměř ztrojnásobila síť středních a vyšších škol a vzniklo

13 vysokých škol. Jak uvádí Malach (2003) „v roce 1966 byl vydán zákon o vysokých školách, který vrací studium učitelů na obnovené pedagogické fakulty universit nebo na samostatné pedagogické fakulty.“

Nedílnou součástí vzdělávacího systému jsou také jazykové školy a lidové školy umění. Vyučovacím jazykem byl jazyk český nebo slovenský, přičemž občanům národnosti maďarské, německé, polské a ukrajinské bylo zabezpečeno právo na vzdělání v jejich národním jazyce. Nadále bylo zákonem stanoveno, že školství je bezplatné a žákům se poskytují učebnice a základní školní potřeby bezplatně. (zákon č. 186/1960 Sb.)

K dalším změnám došlo v roce 1984 s přijetím nového školského zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon). Štverák (1988, s. 294) dodává, že „všechny změny a úpravy československé školské soustavy spočívající v obsahovém, metodickém a institucionálním měly vést ke zdokonalování školské organizace.“ Tímto právním předpisem byla zavedena desetiletá povinná školní docházka, která se realizovala na prvním a druhém stupni základní školy a ve dvou ročnících střední školy. Školský systém byl charakterizován následujícími druhy škol:

- mateřská škola,
- základní škola (I. stupeň 1. až 4. ročník, II. stupeň 5. až 8. ročník),
- střední škola (střední odborné učiliště, střední odborná škola, gymnázium),
- školy pro mládež vyžadující zvláštní péči,
- vysoké školy.

K zásadním změnám v celé Československé republice došlo na podzim roku 1989, kdy začala přeměna státního zřízení směrem k demokracii. Na školství měla tato změna významný vliv, jelikož novelou zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon) dochází k 1. září 1990 mimo jiné k úpravě povinné školní docházky na 9 let a možnosti zakládání škol soukromými subjekty a církvemi. V tomto období dochází k významným změnám také ve vysokém školství, jelikož je zrušeno

centrální postavení vysokých škol, které se staly samosprávnými. Vysoké školy jsou nově řízeny akademickým senátem příslušné vysoké školy.

Dne 1. ledna 1993 vznikly dva samostatné suverénní státy Česká republika a Slovenská republika, a tudíž se školství a vzdělávací politika začaly ubírat v každém státě různým směrem.

3 ŠKOLSKÝ SYSTÉM ČESKÉ REPUBLIKY

Současné vzdělávání a prakticky celý školský systém v České republice navazuje na dlouholetou tradici a zkušenosti z předcházejících desetiletí. Český vzdělávací systém lze považovat za ustálený a stabilní, jelikož se skutečně zásadní změny, z pohledu struktury a nastavení systému, v posledním období neprováděly. Samozřejmě výraznou změnu do školství a celé společnosti přinesla demokratizace politického systému po roce 1989, která měla největší vliv na svobodu slova, názorů a uvolněnost ve vzdělávání, ale do nastavení školského systému jako takového se změna politického režimu nepromítla.

3.1 Institucionální zajištění vzdělávání

Rozhodovací kompetence ve vzdělávání jsou rozděleny mezi několik institucí. Nejvýznamnějším orgánem na úseku státní správy je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále také „ministerstvo“), které určuje koncepci, směr a strategii vzdělávání, předkládá právní předpisy ke schválení Parlamentu České republiky a stanovuje obsah a rozsah vzdělávání. Dalšími orgány státní správy ve školství jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, Česká školní inspekce a ředitelé škol.

Samosprávu ve školství vykonávají především obce, kraje, ministerstvo, školské rady a také vysoké školy, jež jsou samosprávnými institucemi. Okrajově vykonávají samosprávu také Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo zahraničních věcí, které zřizují policejní, hasičské, vojenské, vězeňské školy a školy při diplomatické misi nebo konzulárním úřadu České republiky. Celkový počet těchto škol ve středním vzdělávání je pouze devět. (Rejstřík škol a školských zařízení, © 2012)

Základní činnosti ministerstva:

- připravuje legislativu,
- určuje strategii vzdělávací politiky,

- řídí výkon státní správy v oblasti vzdělávání,
- zabezpečuje úkoly vyplývající z mezinárodních smluv ve školství,
- vydává Národní program vzdělávání,
- zpracovává dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky,
- předkládá vládě výroční zprávu o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy,
- vydává rámcové vzdělávací programy,
- je garantem politiky pro vědu, výzkum a vývoj,
- je nejvyšším orgánem v zemi v oblasti sportu,
- vytváří podmínky pro výkon ústavní a ochranné výchovy a dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (zřizuje diagnostické ústavy, výchovné ústavy, dětské domovy),
- rozhoduje o zápisu základních, středních, vyšších odborných a základních uměleckých škol do školského rejstříku. (Ústav pro informace ve vzdělávání, © 2009)

Ministerstvo pro zajišťování výkonu svěřených činností zřizuje ostatní přímo řízené organizace. Mezi tyto organizace patří Česká školní inspekce, Národní ústav pro vzdělávání, školská poradenská zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, Národní technická knihovna, Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání - CERMAT, Antidopingový výbor České republiky, Národní institut dětí a mládeže, Fulbrightova komise v České republice, Pedagogické centrum pro polské národnostní školství v Českém Těšíně, Dům zahraničních služeb MŠMT a Vysokoškolské sportovní centrum MŠMT. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, © 2006)

Kraje zajišťují vzdělávání ve středních školách, vyšších odborných školách, školách pro žáky se zdravotním postižením, jazykových školách, základních uměleckých školách a také dětských domovech. Jednou z hlavních kompetencí svěřenou krajům je vydávání dlouhodobého záměru vzdělávání

a rozvoje vzdělávací soustavy pro své území, v němž si kraje stanovují své priority a cíle ve vzdělávání a také prostředky, kterými jich chtějí dosáhnout. Krajský úřad vydává každoročně výroční zprávu o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v kraji. Dále jsou krajskému úřadu svěřeny kompetence jako odvolacímu orgánu proti rozhodnutí ředitele veřejné školy ve správním řízení. Jedná se například o odvolání proti rozhodnutí o nepřijetí ke vzdělávání ve střední škole, zamítnutí žádosti o přestup nebo zamítnutí žádosti o individuální vzdělávací plán. Krajský úřad také jmenuje předsedy maturitních komisí, může rozhodnout o konání komisionálních zkoušek, přezkoumání výsledků maturitní zkoušky nebo vydává osvědčení o uznání rovnocennosti zahraničního vysvědčení v České republice. Krajský úřad rozhoduje o zápisu mateřských škol a školských zařízeních do školského rejstříku. Kraj je povinen zajistit školám, které zřizuje, finanční prostředky určené pro jejich provoz. Kraj může zřizovat školy, které zřizuje ministerstvo pouze ve výjimečných případech. (zákon č. 561/2004 Sb.)

Hlavním úkolem obcí ve školství je zajišťovat předškolní a základní vzdělávání, resp. zajistit podmínky pro plnění povinné školní docházky. K tomu obce zřizují mateřské školy a základní školy. Obce si stanovují spádové obvody jednotlivých škol. Tyto obvody jsou vymezeny zejména pro určení povinnosti, které děti musí základní školy k plnění povinné školní docházky přijmout. Rodiče si samozřejmě mohou vybrat ke vzdělávání školu z jiného obvodu, ale žáci nemají právní nárok na přijetí do této školy, jelikož přednost vzdělávat se v dané škole mají děti s trvalým pobytem ve spádovém obvodu. Obce jsou povinny zajistit předškolní vzdělávání v posledním roce před zahájením povinné školní docházky pro děti s trvalým pobytem na jejím území. K tomuto účelu zřizují obce mateřské školy. Jestliže obec nezřizuje základní nebo mateřskou školu, je povinna zajistit vzdělávání dětí a žáků v okolních obcích. K tomuto účelu mohou školy zřizovat také svazky obcí, případně jednotlivé obce mezi sebou uzavírají smlouvu, ve které si stanovují finanční plnění za jednotlivé žáky vzdělávající se ve škole z jiné obce. Obce zajišťují úhradu nákladů spojených s provozem škol. Obce mohou také zřizovat školy, které jinak

zřizuje kraj nebo ministerstvo, ovšem pouze ve výjimečných případech. (zákon č. 561/2004 Sb.)

Významnou úlohu ve vzdělávání má také orgán, jenž má zejména dohlížet na kvalitu poskytovaného vzdělávání, tedy Česká školní inspekce, která je organizační složkou státu s celostátní působností. Česká školní inspekce vyhotovuje koncepční záměry inspekční činnosti a systémy hodnocení školské soustavy. Inspekce jsou prováděny podle předem stanoveného plánu nebo na základě stížností a jiných podnětů, například krajského úřadu. Hlavní činnost České školní inspekce určuje § 174 odst. 2 školského zákona. Cílem inspekční činnosti má být:

- sběr a analýza informací o vzdělávacím systému,
- hodnocení podmínek a výsledků vzdělávání,
- hodnocení školního vzdělávacího programu,
- dodržování právních předpisů v oblasti školství,
- kontrola finančních prostředků poskytnutých ze státního rozpočtu.

Česká školní inspekce provádí kontrolu ve všech školách a školských zařízeních zapsaných ve školském rejstříku, tzn. ve školách zřizovaných ministerstvem, kraji, obcemi, církvemi i soukromými osobami. Důležitým aspektem by měl být samotný charakter kontroly. Inspekční činnost nemá působit represivně, ale její funkce má být spíše v oblasti poradní a metodické se zaměřením na zlepšení kvality vzdělávání.

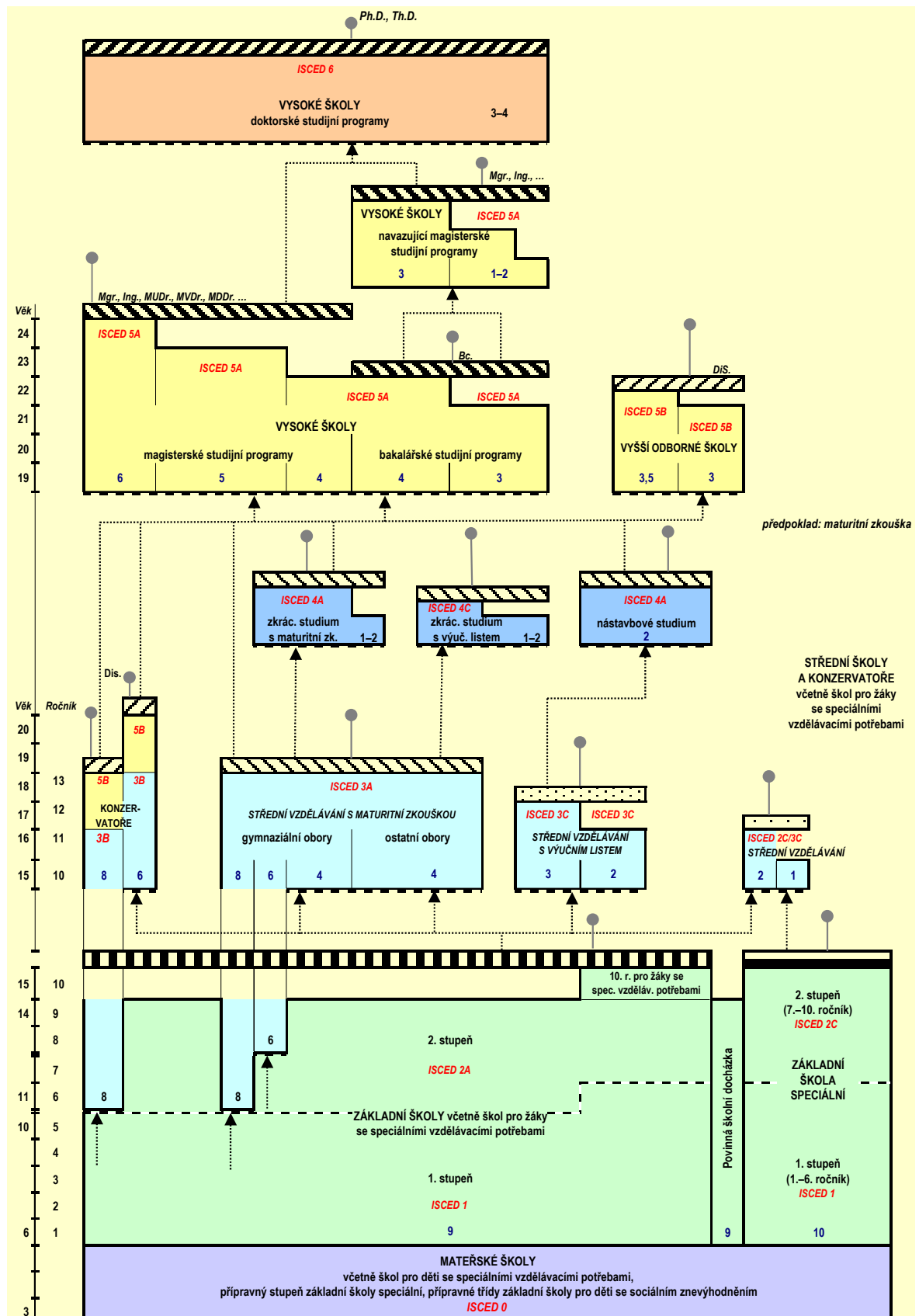
V rámci vysokoškolského vzdělávání by určitý stupeň kvality měly udržovat všechny vysoké školy. Zároveň jako dozorový orgán nad kvalitou vzdělání a také jako určitý preventivní orgán působící před samotným vstupem do vysokoškolského vzdělání zde působí Akreditační komise České republiky zřízena podle vysokoškolského zákona. Cílem Akreditační komise je hodnocení kvality vysokých škol a akreditace jednotlivých vzdělávacích programů jednotlivých vysokých škol. Akreditační komise by měla působit jako nezávislý orgán posuzující vědeckou, výzkumnou, uměleckou a další činnost vysokých škol. (Akreditační komise České republiky, © 2012)

3.2 Základní charakteristika vzdělávacího systému

Právo na vzdělání je v České republice zakotveno v Listině základních práv a svobod, která stanovuje, že každý má právo na vzdělání. Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách. Ve školské oblasti je nejvýznamnějším právním předpisem zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Na školský zákon navazuje mnoho prováděcích vyhlášek ministerstva a nařízení vlády, které jsou zaměřeny zpravidla na určitou oblast ve vzdělávání, například na základní školství, střední školství, děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nebo na oblast školního stravování. V oblasti vysokoškolského vzdělávání je nejdůležitějším právním předpisem zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů.

Vzdělávání v České republice je veřejnou službou založenou na určitých zásadách, mezi které se řadí rovný přístup ke vzdělání, potřeby jednotlivce, vzájemný respekt a úcta či svoboda názorů. Dále jsou stanoveny vzdělávací cíle. Hlavním cílem je rozvoj osobnosti dítěte se zaměřením na sociální, mravní a duchovní hodnoty. Dalším cílem je pochopení demokracie a její uplatňování v životě, rovnocenný přístup k pohlavím, respekt k menšinám, ochrana životního prostředí a poznání světových a evropských hodnot, tradic a kultur.

Vzdělávací soustavu České republiky tvoří podle Vališové (2007) školy a školská zařízení. Druhy škol jsou mateřská škola, základní škola, střední škola, konzervatoř, vyšší odborná škola, jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky a základní umělecká škola. Školská zařízení poskytují služby a vzdělávání související s činností škol, případně zajišťují ústavní a ochrannou výchovu. Druhy školských zařízení jsou zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, školská poradenská zařízení, zařízení pro zájmové vzdělávání, školská účelová zařízení, výchovná a ubytovací zařízení, zařízení školního stravování, zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a zařízení pro preventivně výchovnou péči.

Obr. 1 Schéma školského systému v České republice (Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010)

3.3 Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání je v České republice určeno dětem od tří do šesti let věku, resp. do nástupu na základní školu. Předškolní vzdělávání probíhá v mateřských školách, které jsou zapsány ve školském rejstříku. Pro děti mladší tří let je možné využít služeb jeslí, které ovšem nejsou součástí školské soustavy a spadají do kompetence Ministerstva zdravotnictví. Přestože je předškolní vzdělávání nepovinné, navštěvuje mateřské školy přibližně 93 % dětí. Naproti tomu jesle jsou využívány pouze 0,5 % dětí, což je dáno zejména úpravou mateřské a rodičovské dovolené, kterou rodiče nejčastěji čerpají do tří let věku dítěte. Druhým důvodem, proč jsou mateřské školy navštěvovány mnohem častěji je skutečnost, že mateřské školy bývají součástí každé vesnice a je jich dostatek, kdežto jesle jsou pouze ve větších městech. (Ústav pro informace ve vzdělávání, © 2009)

Cílem předškolního vzdělávání je podpora rozvoje dítěte po stránce citové, rozumové i tělesné a osvojení si základních pravidel chování, hodnot a mezilidských vztahů. Dalším cílem je samozřejmě příprava dítěte na vzdělávání v základní škole, čemuž napomáhá také nastavení pravidel, přednostně jsou do mateřské školy přijímány děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. (zákon č. 561/2004 Sb.)

Peštalová (2010) uvádí, že o přijetí dítěte do mateřské školy rozhoduje ředitel školy, který má zároveň možnost v taxativně vymezených případech ukončit dítěti docházku do dané mateřské školy. Provoz mateřských škol je celoroční, zpravidla ovšem bývá v červenci a srpnu omezen. Mateřské školy poskytují celodenní výuku a péči o děti, je zde ovšem také možnost využít pouze polodenní docházky nebo docházky pouze ve vybraných dnech v týdnu. Výuka probíhá na základě školního vzdělávacího programu, jenž musí vycházet z rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání stanoveném ministerstvem. Činnost dětí v mateřské škole zahrnuje kromě výuky také hry, vycházky, odpočinek a stravování dětí. V poslední době nabízejí některé mateřské školy výuku angličtiny a rozšiřují své činnosti o nové atraktivní kroužky zaměřené například na golf, tenis či malování.

3.4 Základní vzdělávání

Základní vzdělávání se uskutečňuje v základních školách, které navazují na mateřské školy. V rámci základní školy plní žáci povinnou školní docházku, která je stanovena na devět let. Žáci začínají docházet do školy v šesti letech, je ale možné požádat o odklad o jeden rok, zejména z důvodu tělesné a duševní nevyzrálости dítěte. Výběr základní školy je v kompetenci rodičů, většinou žáci navštěvují školu ve svém spádovém obvodu, který je vymezen obcí. Ředitel spádové školy je povinen přednostně přijmout žáky s místem trvalého pobytu v příslušném obvodu. Povinnou školní docházku lze také plnit v zahraniční škole působící na území České republiky nebo v rámci druhého stupně také ve víceletém gymnáziu či konzervatoři. Žáci vzdělávající se na prvním stupni mohou plnit povinnou školní docházku také doma podle individuálního vzdělávacího plánu.

Cíle základního vzdělávání jsou hlavně v osvojení si učení, komunikace, spolupráce dětí, a to vše v rámci správného vývoje dítěte po fyzické i duševní stránce. Další cíle jsou například úcta k životním hodnotám, ochrana životního prostředí, všeobecná tolerance zejména k jiným kulturám a menšinám, rozvoj osobnosti dítěte stejně jako klíčových kompetencí se zaměřením na základ všeobecného vzdělání orientovaného na praktický život. (zákon č. 561/2004 Sb.)

Základní škola se dělí na první a druhý stupeň. První stupeň má pět ročníků, druhý pouze čtyři. Každý ročník je rozdělen na první a druhé pololetí, první pololetí začíná 1. září a druhé 1. února. Na konci každého pololetí žák obdrží vysvědčení se svými známkami. V pololetí je možné vysvědčení nahradit výpisem z vysvědčení. Žáci jsou klasifikováni známkami na pětibodové škále od jedné do pěti, přičemž jednička je nejlepší výsledek a pětka znamená neúspěch. Aby žák mohl postoupit do dalšího ročníku, nesmí obdržet na závěrečném vysvědčení žádnou pětku. V opačném případě žák opakuje ročník, což může jednou na prvním a jednou na druhém stupni základní školy. Dokladem o úspěšném absolvování základní školy je vysvědčení z devátého ročníku. Na konci základního vzdělávání není žádná závěrečná zkouška nebo testování k ověření nabytých znalostí.

3.5 Střední vzdělávání

Po splnění povinné školní docházky pokračují žáci ve vzdělávání ve střední škole. Účast ve středním vzdělávání je dobrovolná, přesto střední školy navštěvuje přibližně 96 % populace. Cílem středního vzdělávání je rozvoj vědomostí, dovedností a schopností žáků se zaměřením na jejich osobní rozvoj. Střední vzdělávání má vést žáky k samostatnosti a celoživotnímu učení. Dalším cílem středního vzdělávání je příprava žáků na povolání nebo na pokračování v navazujícím studiu.

Ukončením středního vzdělání je možné dosáhnout tří stupňů vzdělání:

- střední vzdělání,
- střední vzdělání s výučním listem,
- střední vzdělání s maturitní zkouškou. (zákon č. 561/2004 Sb.)

Střední vzdělání probíhá v oborech vzdělání v délce jednoho nebo dvou let. V oborech středního vzdělání s výučním listem mohou žáci dosáhnout úspěšným ukončením oboru vzdělání v délce dvou nebo tří let. Střední vzdělání s maturitní zkouškou získá žák úspěšným ukončením oboru vzdělání střední školy v délce čtyř let denní formy vzdělávání nebo v oboru vzdělání nástavbového studia v délce dvou let. Jednotlivé obory vzdělání, požadavky na vstup, případně navazující obory vzdělání jsou stanoveny v nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání.

Přijímání ke střednímu vzdělání prošlo v posledních letech velkou změnou. Naposledy se podmínky přijímacího řízení měnily s účinností od 1. ledna 2012. Žáci, kteří splnili povinnou školní docházku nebo ukončili základní vzdělávání, si mohou podat dvě přihlášky do oborů vzdělání vyučovaných ve středních školách. V případě přijetí na požadovanou školu, odevzdá žák na této škole zápisový lístek, kterým potvrdí svůj úmysl se ve škole vzdělávat. V případě přijetí žáka a neodevzdání zápisového lístku může škola volné místo nabídnout dalším uchazečům. Celý proces přijímacího řízení je poměrně složitý a zdlouhavý, ale má vést ke spravedlivému

a rovnému výběru uchazečů. Při samotném přijímacím řízení hodnotí ředitel střední školy uchazeče podle dosavadních výsledků ve vzdělávání, případně může konat přijímací zkoušky a přihlížet k dalším skutečnostem osvědčujících vhodné schopnosti a zájmy uchazeče. Samotné přijímací řízení probíhá v dubnu a žáci jsou přijímáni s účinností od 1. září. V průběhu vzdělávání lze přestoupit na jinou střední školu. O přestupu rozhoduje ředitel střední školy, kam chce žák přestoupit, a v rámci rozhodování o přestupu může uchazeči nařídit rozdílové zkoušky.

Organizace školního roku ve středních školách je obdobná té v základních školách. Školní rok začíná 1. září a je rozdělen do dvou pololetí, přičemž na konci každého pololetí jsou žáci hodnoceni. Rozdílné oproti základní škole je ukončování střední školy. Aby žák úspěšně ukončil středoškolské vzdělání, musí na konci absolvovat v případě oboru vzdělání s výučním listem závěrečné zkoušky a v případě oboru vzdělání s maturitní zkouškou samotnou maturitu. Účelem závěrečné i maturitní zkoušky je ověřit získané znalosti, vědomosti a dovednosti žáků důležité pro jeho další studium či povolání. Závěrečná zkouška v oborech vzdělání s výučním listem se skládá z písemné, ústní a praktické zkoušky. Maturitní zkouška se skládá ze společné (státní) a profilové (školní) části. Maturitní zkouška se v roce 2011 zásadně změnila, konkrétně přibyla státní část, kterou nyní stanoví a také hodnotí organizace zřízená ministerstvem Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání - CERMAT. Společná část maturitní zkoušky je v současnosti v tzv. náběhové fázi, což znamená, že žáci zkoušku skládají pouze z českého jazyka a druhého předmětu, přičemž mohou volit mezi cizím jazykem a matematikou. V následujícím roce by měli žáci skládat zkoušku povinně z českého jazyka, cizího jazyka, matematiky a čtvrtého volitelného předmětu. Zkoušky z českého a cizího jazyka obsahují tři dílčí zkoušky, a to didaktický test, písemnou práci a ústní zkoušku. Profilová část maturitní zkoušky se skládá ze dvou nebo tří povinných zkoušek z předmětů podle konkrétního oboru vzdělání, zpravidla se v případě odborných oborů vzdělání jedná o odborné předměty. (Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání - CERMAT, © 2010)

Vzdělávání ve střední škole je zaměřeno buď všeobecně nebo odborně. Všeobecné vzdělávání se uskutečňuje v gymnáziích, odborné potom ve středních průmyslových školách, obchodních akademiích, středních zdravotnických školách, středních zemědělských školách, středních pedagogických školách, hotelových školách, středních uměleckých školách a dalších středních odborných školách nebo středních odborných učilištích. Obsah vzdělávání v jednotlivých oborech vzdělání stanoví rámcové vzdělávací programy, které určují cíle, zaměření a formu vzdělávání, stejně jako vytyčují kompetence a uplatnění absolventa a rámcové rozvržení obsahu vzdělávání. (vyhláška č. 13/2005 Sb.)

Peštálová (2010) konstatuje, že od nabytí účinnosti nového školského zákona, tj. 1. ledna 2005, je zaveden institut zkráceného studia, jehož cílem je absolvování dalšího oboru vzdělání s výučním listem nebo maturitní zkouškou. Studium netrvá standardní délku vzdělávání, ale je podstatně zkráceno, jelikož se zaměřuje pouze na odborné předměty, nikoliv na všeobecné. Vzdělávat se ve zkráceném studiu oboru vzdělání s výučním listem může absolvent oboru s výučním listem nebo maturitní zkouškou. Vzdělávat se ve zkráceném studiu maturitního oboru může pouze absolvent jiného oboru s maturitní zkouškou. Novinkou ve vzdělávacím systému účinnou od 1. ledna letošního roku je zavedení oborů vzdělání s maturitní zkouškou, kde v průběhu studia mohou žáci získat výuční list. Jestli bude tento institut využíván ukáže až praxe v následujících letech.

Samotnou kapitolou středního vzdělávání jsou konzervatoře, jejichž účelem je poskytovat všeobecné vzdělání pro výkon uměleckých povolání se zaměřením na hudbu, tanec, zpěv a hudebně dramatické umění. Vzdělávání v konzervatoři je obdobné vzdělávání ve středních školách. Rozdíl je v ukončování vzdělání, kdy na závěr skládají žáci absolutorium.

Střední vzdělávání prochází v současné době mnohými změnami. Nově je upraveno přijímací řízení, maturitní zkouška a další prvky, jejichž cílem má být zkvalitnění středního vzdělání a lepší rozvrstvení žáků mezi obory vzdělání s výučním listem a maturitní zkouškou.

3.6 Vyšší odborné vzdělávání

Vyšší odborné vzdělávání navazuje na střední vzdělávání. Jeho cílem je rozvoj nabytých znalostí a dovedností studentů a poskytnutí vyššího vzdělání zaměřeného na praktickou přípravu pro výkon povolání. Otázkou zůstává, kam zařadit vyšší odborné vzdělávání, zda-li jako nastavbu pro absolventy středních škol s maturitní zkouškou nebo do terciárního vzdělávání. Vyšší odborné vzdělávání poskytují vyšší odborné školy, které bývají zaměřeny na veškeré oblasti vzdělávání, tj. obchod, průmysl, zemědělství, právo, zdravotnictví, cestovní ruch, administrativa aj.

Právo poskytovat vyšší odborné vzdělávání mají pouze školy, kterým byl akreditován vzdělávací program Akreditační komisí pro vyšší odborné vzdělávání při ministerstvu. S akreditací a následným zapsáním vzdělávacího programu vyšší odborné školy do školského rejstříku získává škola možnost vzdělávat studenty v daném oboru vzdělání a udělovat absolventům titul diplomovaný specialista. Akreditace se uděluje na časově omezenou dobu, zpravidla na dvojnásobek délky studijního programu v denní formě vzdělávání. Akreditační komise je jmenována ministrem školství.

Studium ve vyšších odborných školách trvá tři roky a je ukončeno absolutoriem. Charakteristickým rysem studia jsou vyšší odborné školy blízké školám vysokým. Školní rok je rozdělen na dvě období, zimní a letní. Zimní období trvá od 1. září do 31. ledna, letní období od 1. února do 31. srpna. Hodnocení výuky se uskutečňuje na závěr daného období a probíhá stylem zkoušek a zápočtů, za které student získává kredity nutné pro další pokračování ve studiu. Významným prvkem vyššího odborného vzdělávání je praktická část studia. Praktická příprava se uskutečňuje formou odborné praxe na pracovištích, které mají přímou souvislost se studovaným oborem vzdělání. Cílem odborné praxe je připravit studenty na pracovní činnost a seznámit je blíže s vykonávanými činnostmi a pracovním prostředím. (vyhláška č. 10/2005 Sb.)

V současnosti jsou vyšší odborné školy předmětem odborné diskuse a zřejmě v brzké budoucnosti dojde k reformním krokům v jejich činnosti.

3.7 Vysokoškolské vzdělávání

Vysokoškolské vzdělávání se v České republice řídí platným zákonem č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů. Postavení vysokých škol je dáno zákonem, působí jako nejvyšší článek vzdělávací soustavy a jsou vrcholnými centry vzdělanosti, nezávislého poznání a tvůrčí činnosti. Vysoké školy mají rovněž klíčovou úlohu ve vědeckém, kulturním, sociálním a ekonomickém rozvoji společnosti. Jejich cílem je rozšiřovat dosažené vzdělání studentů, vykonávat vědeckou, výzkumnou a vývojovou činnost, podílet se na celoživotním vzdělávání, přispívat k rozvoji společnosti, spolupracovat s orgány státní správy a samosprávy, s podniky i kulturními institucemi a rozvíjet mezinárodní spolupráci s obdobnými institucemi v zahraničí.

Poskytovat vysokoškolské vzdělávání může pouze instituce, již byl akreditován vzdělávací program. Akreditaci uděluje ministerstvo. K udělení akreditace je nutný souhlas Akreditační komise. Akreditační komise je 21 členný nezávislý orgán, který pečuje o kvalitu vysokoškolského vzdělávání a posuzuje vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost vysokých škol. Akreditační komise dále hodnotí činnost vysokých škol a také zveřejňuje výsledky hodnocení těchto institucí. (Akreditační komise České republiky, © 2012)

Vysoké školy jsou univerzitní nebo neuniverzitní. V České republice jsou vysokoškolské studijní programy třech typů, bakalářské, magisterské a doktorské. Univerzitní vysoké školy poskytují vzdělávání ve všech třech typech studijních programů a v souvislosti s tím vykonávají vědeckou a výzkumnou, vývojovou a uměleckou činnost. V neuniverzitních vysokých školách probíhá výuka převážně pouze v bakalářských studijních programech. Zda-li je vysoká škola univerzitní nebo neuniverzitní, musí být uvedeno v jejím statutu. (zákon č. 111/1998 Sb.)

Vysoké školy mohou být veřejné, soukromé nebo státní. Veřejná vysoká škola je zřizována zákonem. V současnosti působí v České republice celkem

74 vysokých škol, z toho je 26 veřejných vysokých škol a 46 soukromých vysokých škol. Státní vysoké školy jsou dvě, vojenská a policejní. Veřejné vysoké školy jsou univerzitního charakteru. Naproti tomu soukromé vysoké školy mají většinou neuniverzitní charakter, pouze tři soukromé vysoké školy mají univerzitní charakter. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, © 2006)

Řídícími orgány veřejných vysokých škol jsou tyto samosprávné akademické orgány: akademický senát, rektor, vědecká nebo akademická rada, disciplinární komise. Dalšími orgány veřejných vysokých škol jsou správní rada a kvestor. Činnost vysokých škol je řízena vnitřními předpisy, mezi které se například řadí zejména statut vysoké školy, volební a jednací řád akademického senátu, jednací řád vědecké rady veřejné vysoké školy, studijní a zkušební řád, stipendijní řád nebo disciplinární řád pro studenty. Vnitřní předpisy veřejné vysoké školy musí být registrovány na ministerstvu. Veřejné vysoké školy se dále člení na fakulty, vysokoškolské ústavy, jiná pracoviště pro vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost a účelová zařízení pro kulturní a sportovní činnost, pro ubytování a stravování nebo k zajišťování provozu školy. (zákon č. 111/1998 Sb.)

Bakalářský studijní program je zpravidla tříletý a jeho cílem je poskytnout studentům teoretickou přípravu k výkonu povolání, při níž se bezprostředně využívají soudobé poznatky a metody. Studium je zakončeno státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je obhajoba bakalářské práce. Magisterský studijní program je zaměřen na získání teoretických poznatků založených na soudobém stavu vědeckého poznání, výzkumu a vývoje, na zvládnutí jejich aplikace a na rozvinutí schopností k tvůrčí činnosti. Magisterský studijní program je buď dvouletý navazující na bakalářský studijní program nebo čtyř až šestiletý bez návaznosti na bakalářský studijní program. Studium je zakončeno státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je obhajoba diplomové práce. V oblasti lékařství a veterinárního lékařství je studium ukončeno státní rigorózní zkouškou. Doktorský studijní program je tříletý a je zaměřen zejména na vědu, výzkum a vývoj. Studium probíhá

podle individuálního studijního plánu a řádně se ukončuje státní doktorskou zkouškou a obhajobou disertační práce, která musí obsahovat původní a uveřejněné výsledky nebo výsledky přijaté k uveřejnění.

3.8 Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Kucharská (2007, s. 13) charakterizuje žáka se speciálními vzdělávacími potřebami jako „osobu se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.“ Dále pojem žák se speciálními vzdělávacími potřebami upravuje § 16 školského zákona, který následně uvádí, že žákem se zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona mentálně, tělesně, zrakově nebo sluchově postižený žák. Zdravotním znevýhodněním je podle školského zákona myšleno zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání. Sociálním znevýhodněním je považováno rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy nebo nařízená ústavní či ochranná výchova.

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je rozdílné od běžného vzdělávání. Zpravidla se uskutečňuje s pomocí různých podpůrných opatření, která jsou odlišná nebo jsou poskytována nad rámec individuálních pedagogických a organizačních opatření spojených se vzděláváním.

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je možné provádět čtyřmi formami, formou individuální integrace v běžné škole, formou skupinové integrace ve třídě zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole, ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (speciální škola) nebo kombinací uvedených forem. (vyhláška č. 73/2005)

Jakou formu jsou žáci vzdělávání závislí na rozhodnutí rodičů a doporučení pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně pedagogického centra. V poslední době se upřednostňuje forma individuální integrace v běžné škole.

Důležitými prvky ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami jsou školní psycholog, školní speciální pedagog, školní metodik prevence, asistent pedagoga a výchovný poradce a instituce speciálně pedagogické centrum a pedagogicko-psychologická poradna, přičemž základním principem je poskytnout vzdělání všem žákům, tedy také postiženým. (vyhláška č. 72/2005)

3.9 Základní umělecké vzdělávání

Základní umělecké vzdělávání poskytují základní umělecké školy. Základní umělecké vzdělávání je dobrovolné a uskutečňuje se ve volném čase dětí. Není tudíž povinnou součástí vzdělávání dětí. Cílem základních uměleckých škol je vzdělávat děti v uměleckých oborech zaměřených na hudbu, kreslení, hudebně dramatické umění a tanec a připravit žáky pro vzdělávání ve středních školách uměleckého zaměření a v konzervatořích, popřípadě pro studium na vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením.

Studium v základních uměleckých školách je rozděleno na přípravné studium, základní studium prvního a druhého stupně, studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin a studium pro dospělé.

Základní umělecké školy u nás mají velkou tradici a nezastupitelnou roli v rámci volnočasových aktivit dětí.

3.10 Školská zařízení a školské služby

Školský zákon rozděluje školská zařízení na několik skupin. Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, školská poradenská zařízení, školská výchovná a ubytovací zařízení, školská zařízení pro zájmové vzdělávání, zařízení školního stravování a školská účelová zařízení. (zákon č. 561/2004 Sb.)

Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků je určeno zejména k rozšíření znalostí učitelů a jejich dalšímu vzdělávání. Dále tyto instituce zajišťují koordinaci podpůrných činností pro školy a rozvojových programů.

Školská poradenská zařízení jsou pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra. Jejich úkolem je zajišťovat žákům diagnostickou, poradenskou a metodickou pomoc, poskytovat odborné speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické služby a napomáhat při volbě vzdělávání.

Mezi školská výchovná a ubytovací zařízení se řadí domovy mládeže, internáty a školy v přírodě. Jejich činnost směřuje k zajištění ubytování žáků zejména z důvodů nedostupnosti školy nebo sportovních a zájmových aktivit. Školská výchovná a ubytovací zařízení poskytují žákům stravování a dohlížejí na správný rozvoj a výchovu žáků.

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání jsou střediska volného času, školní kluby a školní družiny. Jejich cílem je poskytovat vzdělávání podle účelu, k němuž byla zřízena. Jedná se tedy o činnosti výchovné, vzdělávací a zájmové, popřípadě tematické rekreační akce.

Zařízení školního stravování se dělí na školní jídelny, školní vývařovny a školní jídelny-výdejny. V zařízeních školního stravování se uskutečňuje školní stravování žáků, případně zaměstnanců škol nebo cizích strážníků za úplatu. Zařízení školního stravování musí dodržovat hygienické podmínky a také stanovené nutriční hodnoty podávaných jídel.

Typy školských účelových zařízení jsou středisko služeb školám, školní hospodářství, středisko praktického vyučování, školní knihovna, plavecká škola a přípravný stupeň základní školy speciální. Činností školských účelových zařízení je zajišťovat materiálně technické služby školám, informační či ekonomicko-administrativní služby, poskytovat knihovnické a informační služby a zajišťovat praktické vyučování a výchovu mimo vyučování.

3.11 Financování školství

Školství v České republice je součástí veřejného sektoru a veřejné prostředky se na financování školství podílí velmi podstatným podílem. Vzdělávání na základních a středních školách zabezpečuje stát bezplatně,

přičemž každý si v případě svého zájmu může zvolit soukromou školu, která si stanovuje určitou finanční výši na vzdělávání za úplatu, tzv. školné. Na základě schopností občanů a možností společnosti je bezplatné rovněž studium na vysokých školách, byť v poslední době je diskutována otázka školného, případně jiných poplatků spojených s platbou studia vysoké školy, a pravděpodobně v horizontu několika let se školné stane nedílnou součástí tohoto studia.

Školství je součástí veřejného sektoru, neboť podstatná část jeho financování pochází z veřejných prostředků. Produkují se zde smíšené veřejné statky, protože lze určit podíl jednotlivce na spotřebě (normativní metoda financování) - dělitelná spotřeba a kvalita vzdělání není dělitelná mezi jednotlivce (kvalita poskytovaného vzdělání je stejná pro všechny žáky) - nedělitelná kvalita. Spotřeba veřejného statku je přikázána zákonem. Zákon stanoví délku povinné školní docházky.

Ve státním rozpočtu je pro školství vyčleněna kapitola č. 333. Nejvýznamnější část z této kapitoly směřuje každoročně do regionálního školství, a to ve výši cca 67 % z celkových výdajů (běžných i kapitálových). Další významnou oblastí, kam plynou finanční prostředky ministerstva, jsou veřejné vysoké školy, kterým bývá poskytováno cca 24 % z celkových výdajů kapitoly 333.

Kraj přiděluje do škol a školských zařízení, kterých je zřizovatelem, finanční prostředky ze státního rozpočtu (přenesená působnost) a z rozpočtu kraje (samostatná působnost). Ze státního rozpočtu jsou školám přidělovány přímé výdaje na vzdělávání, které jsou na školy rozdělovány podle krajských normativů. Dále do škol ze státního rozpočtu plynou účelové dotace na různé programy nebo projekty, které jsou většinou financovány z ministerstva, ale není to pravidlem. Ze státního rozpočtu může škola obdržet i finanční prostředky na investice. Z rozpočtu kraje jsou do škol a školských zařízení poskytovány příspěvky na běžný provoz, které jsou určeny především na energie, odpisy, údržbu, opravy a na investiční dotace určené k úhradě investičních výdajů škol. (zákon č. 561/2004 Sb.)

V přenesené působnosti kraj s vědomím zastupitelstva kraje rozepisuje a poskytuje prostřednictvím krajských normativů také finanční prostředky přímo právnickým osobám vykonávajícím činnost škol a školských zařízení, které zřizují obce. Při rozpisu vychází z návrhů předložených obecními úřady obcí s rozšířenou působností. O rozpisu těchto prostředků informuje krajský úřad příslušné obecní úřady obcí s rozšířenou působností. V přenesené působnosti kraj rozepisuje a poskytuje finanční prostředky soukromým školám prostřednictvím normativů pro soukromé školy vyhlášené ministerstvem a na základě sepsaných smluv.

Finanční prostředky poskytované školám jsou rozděleny na přímé náklady, provozní náklady, investiční náklady a další finanční prostředky.

Přímé náklady jsou hrazeny ze státního rozpočtu a jsou definovány v § 160 školského zákona jako:

- platy, mzdy, odměny, odstupné,
- pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojištění na všeobecné zdravotní pojištění a přiděly do fondu kulturních a sociálních potřeb,
- ostatní náklady vyplývající z pracovně-právních vztahů (například cestovné),
- náklady spojené s výukou dětí, žáků a studentů zdravotně postižených,
- učební pomůcky, školní potřeby, učebnice, pokud jsou poskytovány bezplatně,
- další vzdělávání pedagogických pracovníků,
- rozvoj školy a kvality vzdělání.

Finanční prostředky na přímé náklady na vzdělávání jsou poskytovány školám podle skutečného počtu dětí, žáků nebo studentů ve škole nebo školském zařízení v jednotlivých oborech a formách vzdělávání, lůžek nebo stravovaných, uvedených ve školních matrikách pro příslušný kalendářní rok. Přímé výdaje hrazené ze státního rozpočtu jsou pak školami realizovány vždy na základě příslušného právního předpisu, například zákoníku práce (poskytování mezd, platů a odměn z dohod, cestovného,

poskytování osobních ochranných pomůcek), zákonů o odvodech, vyhlášky o fondu kulturních a sociálních potřeb, zákona o pedagogických pracovnících atd. Prostředky ze státního rozpočtu mohou být použity jen v příslušném kalendářním roce a na účely, na které byly určeny.

Provozní náklady souvisejí se zabezpečením běžného chodu organizace, jako například na spotřebu elektrické energie, vody, plynu, oprav a údržby, materiálu, služeb, odpisů a podobně. Hradí je v rozhodující míře zřizovatel formou příspěvku na provoz příspěvkové organizaci, organizace se může podílet vlastními výnosy, pokud je má. Provozní náklady zaujímají přibližně $\frac{1}{4}$ celkových nákladů na celou školu.

Mezi investiční náklady se řadí zejména pořízení dlouhodobého hmotného majetku (samostatné movité věci s pořizovací hodnotou nad 40 tis. Kč a provozně technickou funkcí delší než jeden rok; budovy, domy, byty; stavby; oplocení, pěstitelské celky, technické zhodnocení tj. nástavba, přístavba a rekonstrukce budov) a pořízení dlouhodobého nehmotného majetku s pořizovací cenou nad 60 tis. Kč (výsledky výzkumu a vývoje, software, ocenitelná práva s dobou použitelností nad 1 rok). Tyto náklady hradí příspěvková organizace z investičního fondu případně z dotace zřizovatele nebo státního rozpočtu. Prostředky rozpočtu kraje mohou být použity jen v souladu s podmínkami stanovenými krajem (tzn. i mimo kalendářní rok).

Dalšími možnými zdroji finančních prostředků získaných školami jsou výnosy z hlavní činnosti, úplata za poskytování vzdělání a školských služeb (například základní umělecké školy, vyšší odborné školy), dary, výnosy z doplňkové činnosti nebo prostředky z Národního fondu nebo ze zahraničí.

Přímé náklady na vzdělávání jsou přidělovány normativně, tj. na jednotku výkonu, kterou je jeden žák. Rozlišujeme republikové a krajské normativy. Ministerstvo poskytuje krajům přímé náklady na vzdělávání prostřednictvím republikových normativů a kraje je následně přidělí jednotlivým školám, zřízených krajem nebo obcí na základě krajských normativů, které zohledňují jednotlivé diference mezi školami či regiony.

Finanční prostředky na regionální školství plynou do jednotlivých škol prostřednictvím krajů, přesněji řečeno prostřednictvím odborů školství krajských úřadů. Těmto odborům jsou prostředky ze státního rozpočtu přidělovány na základě republikových normativů, které vyjadřují průměrný příspěvek státu na pokrytí nákladů na jednoho žáka příslušné věkové kategorie v jednotlivé oblasti vzdělávání a zveřejňuje se ve Věstníku ministerstva. Odbory školství přidělují jednotlivým školám finanční prostředky na základě krajských normativů, které zohledňují rozdíly mezi kraji a regiony a mezi jednotlivými školami. Při stanovení krajských normativů vychází krajský úřad zejména z dlouhodobého záměru kraje, rámcových vzdělávacích programů nebo akreditovaných vzdělávacích programů pro vyšší odborné vzdělávání. Podstatou normativní metody je stanovení průměrné výše neinvestičních výdajů, které připadají na jednotky výkonu, kterou je jeden žák nebo student konkrétní školy nebo školského zařízení. Příspěvek je pak součinem skutečného počtu žáků, který se zjišťuje na základě statistických výkazů na příslušný školní rok, a výše neinvestičních výdajů připadající na jednotku výkonu.

Kromě základního normativu lze podle vyhlášky o krajských normativech stanovit i příplatek na speciální vzdělávací potřeby pro dítě, žáka nebo studenta se zdravotním postižením.

Po stanovení rozpočtu jednotlivým školám a školským zařízením pomocí normativního rozpisu jsou školy o jeho výši krajem informovány a pokud s rozpisem nesouhlasí, mohou vznést námitky při dohodovacím řízení. Pro případnou změnu rozpisu rozpočtu musí předložit přesné ekonomické údaje a věcné argumenty. O výsledku rozpisu rozpočtu je škola informována a v případě škol zřizovaných obcemi je informována obec s rozšířenou působností, do jejíhož správního obvodu škola patří, a ta pak o výsledku řízení školu informuje.

Financování škol jiných zřizovatelů probíhá následovně. Školy zřizované státem jsou ve všech druzích nákladů financovány ze státního rozpočtu (tzn. přímé, provozní i investiční náklady). Školy zřizované registrovanými církvemi nebo náboženskými společnostmi jsou plně financovány

z prostředků státního rozpočtu v oblasti přímých a provozních nákladů, investiční náklady hradí zřizovatel. Soukromé školy obdrží ze státního rozpočtu dotace podle zákona č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením, ve znění pozdějších předpisů. Dotace je poskytována na smluvním základě na úhradu nákladů souvisejících s výchovou a vzděláním a s běžným provozem školy s výjimkou leasingu a reklamy. Je poskytována v základní výši podle stanoveného finančního normativu na žáka. Zvýšená dotace pak může být poskytnuta po splnění určitých podmínek: kladné stanovisko obce, na jejímž území se škola nachází, hodnocení České školní inspekce alespoň průměrné, škola se zaváže k vynaložení dosaženého zisku na vzdělání a školské služby. Nezanedbatelným zdrojem příjmů je pak školné, jehož výše není u soukromých škol ničím omezena. Samozřejmě se i u škol těchto jiných zřizovatelů nevylučují příjmy z vlastní činnosti, darů, doplňkové činnosti, příspěvky z ostatních veřejných rozpočtů, Národního fondu či zahraničí.

Financování vysokých škol se uskutečňuje zcela rozdílně od financování regionálního školství. Financování vysokých škol je rozdílné pro veřejné vysoké školy, soukromé vysoké školy i státní vysoké školy. Příspěvky a dotace rozdělované veřejným vysokým školám jsou členěny do čtyř základních okruhů rozpočtu. Tyto okruhy se dále člení na řadu ukazatelů, jež jsou níže pro přehlednost vypsány a dále v textu specifikovány. Procentuální vyjádření jednotlivých rozpočtových okruhů je orientační a vychází z členění rozpočtu v roce 2011.

První rozpočtový okruh tvoří normativní část rozpočtu (80 %), druhý rozpočtový okruh představuje sociální záležitosti studentů (10 %), třetí rozpočtový okruh je rozvoj vysokých škol (8 %) a čtvrtý rozpočtový okruh se týká mezinárodní spolupráce (2 %). Normativní část rozpočtu se dále dělí na část závislou podle počtu studujících (80 %) a část závislou na ukazatelích kvality a výkonu (20 %), která není spojena s počtem studentů, ale je orientována výhradně na bonifikaci vysokých škol dle kvality a výkonu. Vysoká škola tedy nad rámec finančních prostředků získaných podle počtu studentů má možnost získat finanční prostředky za kvalitu

a výkon, což je posuzováno zejména podle publikační činnosti, váženého počtu profesorů a uplatnitelnosti absolventů.

Financování soukromých vysokých škol je rozdílné od financování veřejných vysokých škol. Soukromé vysoké školy mají povinnost zajistit finanční prostředky pro vzdělávací a vědeckou nebo výzkumnou, vývojovou, uměleckou a další tvůrčí činnost. Ministerstvo může poskytnout soukromé vysoké škole působící jako obecně prospěšná společnost dotaci na výuku studentů, vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Výše dotací je rozdílná a určuje se na základě dlouhodobého záměru soukromé vysoké školy, dlouhodobého záměru ministerstva, finanční náročnosti studijních programů, počtu studentů a dosažených výsledků ve vzdělávací, vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké nebo další tvůrčí činnosti.

V současnosti probíhá veřejnou diskusí návrh na změnu financování regionálního školství. Nadále by mělo zůstat normativní financování, nově ovšem nebude měrnou jednotkou žák, ale třída a její optimální naplněnost. Dle návrhů ministerstva bude stanovena optimální naplněnost třídy, například na základní škole 24 žáků, na které následně škola dostane finanční prostředky. V případě, že třída bude naplněna na více než 24 žáků, nedostane škola na tyto žáky peníze, pouze do výše stanoveného limitu počtu žáků. V případě, že třída bude naplněna méně než bude předem určený limit, budou finanční prostředky školy výrazně kráceny. Jestli bude tento diskutovaný návrh na změnu financování školství znamenat zkvalitnění poskytovaného vzdělávání, což je jeden z cílů ministerstva, ukáže až praxe. Důležitým bodem bude nastavení konkrétních parametrů a limitů optimální naplněnosti tříd.

4 ŠKOLSKÝ SYSTÉM SLOVENSKÉ REPUBLIKY

Dne 1. ledna 1993 vznikla samostatná Slovenská republika. Od této chvíle se začal slovenský školský systém rozvíjet nezávisle. Významné změny směřující k demokratizaci společnosti se udály již v roce 1989, v období společného československého státu. Přesto po vzniku samostatné Slovenské republiky byl prostor pro školské reformy a úpravu školského systému.

4.1 Institucionální zajištění vzdělávání

Právo na vzdělání je zakotvené v Ústavě Slovenské republiky. Konkrétně je zde uvedeno právo na bezplatné základní a střední vzdělání nebo právo národnostních menšin na vzdělání. V oblasti organizace vzdělávání, institucionálního zajištění vzdělávání, působnosti orgánů státní správy a samosprávy ve školství je základním právním předpisem zákon č. 596/2003 Zbierky zákonov (dále také „Z. z.“), o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zákon dále upravuje oblast sítě škol a školských zařízení, tzn. hlavně oblast zřizování a rušení škol a školských zařízení. (Ústredný portál verejnej správy Slovenskej republiky, © 2012)

V oblasti státní správy jsou kompetence rozděleny mezi několik orgánů státní správy. Jedná se o Ministerstvo školství Slovenské republiky, státní školskou inspekci, krajský školský úřad, samosprávný kraj, obec a ředitele škol. Ministerstvo je vrcholným orgánem státní správy v oblasti školství, který řídí výkon státní správy a vypracovává koncepci rozvoje školství. Mezi další významné pravomoci ministerstva patří vypracování a příprava právních předpisů ze školské oblasti, mezinárodní spolupráce ve školské oblasti, zřizování rozpočtových nebo příspěvkových organizací, rozepisování finančních prostředků krajským školským úřadům nebo správa sítě škol. Ministerstvo je také odvolacím orgánem k rozhodnutím krajských školských úřadů v prvním stupni. (Eurydice, © 2012)

Dozorovým orgánem, který dohlíží na kvalitu poskytovaného vzdělání, je orgán státní správy zřizovaný ministerstvem Státní školní inspekce. Tato

nezávislá státní organizace je řízená hlavním školním inspektorem a její hlavní náplní je převážně kontrola nad úrovní výchovy a vzdělávání, pedagogického řízení či materiálně-technického zajištění vyučování. Státní školní inspekce je oprávněna navrhnout různá opatření směřující ke zvyšování kvality škol a poskytovaného vzdělání. Výsledkem kontroly se zaznamenávají do zpráv, jejichž souhrn je předkládán nadřízeným orgánům.

Dalším významným orgánem v oblasti místní státní správy ve školství je krajský školský úřad. Kompetence svěřené tomuto úřadu jsou jednak v ekonomické oblasti při rozpisu rozpočtu daným školám, dále v oblasti zřizovatelské, kdy působí jako zřizovatel základních, středních, speciálních a dalších škol v případech nezřízení takového školy odpovídajícím orgánem (obcí nebo samosprávným krajem), a také v oblasti správní z pozice odvolacího orgánu proti rozhodnutím obcí a ředitelů škol a z pozice prvoinstančního orgánu při rozhodování o uznání rovnocennosti dokladů žáků ze vzdělání základních a středních škol. Dále krajský školský úřad zpracovává statistické údaje ve školské oblasti, jmenuje předsedy maturitních a zkušebních komisí a rovněž poskytuje metodickou a poradenskou činnost pro obce, školy všech zřizovatelů a další instituce z oblasti vzdělávání. (zákon č. 596/2003 Z. z.)

Samosprávný kraj při výkonu přenesené působnosti zřizuje střední školy a střediska praktického vyučování. V oblasti samostatné působnosti pak vystupuje jako zřizovatel základních uměleckých škol, jazykových škol a dalších školských zařízení. Další kompetence samosprávného kraje jsou v oblasti kontroly dodržování právních předpisů, poskytování odborné činnosti zřizovaným školám, personální oblasti ředitelů škol nebo v jednáních ohledně zřizování a rušení škol.

V oblasti základního a předškolního vzdělávání je úřadem vykonávajícím přenesenou i samostatnou působnost obec. V rámci přenesené působnosti zřizuje obec základní školy a v samostatné působnosti potom základní umělecké školy, mateřské školy, střediska zájmové činnosti, centra volného času či školské internáty. Obec dále vytváří podmínky pro plnění povinné školní docházky, vykonává správu škol, kontrolu hospodaření školy,

zabezpečuje materiální vybavení zřizovaných škol. Obec také stanovuje školský obvod základní školy, který je důležitý pro plnění povinné školní docházky. (zákon č. 596/2003 Z. z.)

Prvotní výkon státní správy v oblasti školství činí ředitel školy, který je jmenován na pětileté funkční období na základě výběrového řízení. V rámci výkonu státní správy v prvním stupni rozhoduje ředitel školy například o přijetí žáka do školy, odložení povinné školní docházky, povolení plnit povinnou školní docházku mimo území republiky, individuálním vzdělávacím plánem žáka či osvobození žáka o povinnosti docházet do školy. Obecně ředitel školy zodpovídá za dodržování státního a vypracování školního vzdělávacího programu, vzdělávání pedagogů, dodržování právních předpisů a financování školy. (zákon č. 596/2003 Z. z.)

V oblasti školské samosprávy vykonávají činnosti školská rada, obecní školská rada, územní školská rada a žákovská školská rada. Všechny tyto samosprávné orgány mají za cíl prosazovat veřejné zájmy a zájmy žáků, rodičů, pedagogů v oblasti vzdělávání, plnit kontrolní funkci, vyjadřovat se k činnosti školy, místních orgánů státní správy i samosprávy z pohledu školské odborné veřejnosti. Orgány školské samosprávy mají kompetence svěřené zákonem. Mezi nejvýznamnější patří vyjadřování se k činnosti a koncepci škol a konání výběrových řízení na ředitele školských zařízení. Žákovská školská rada reprezentuje zájmy žáků ve vztahu k vedení školy.

4.2 Základní charakteristika vzdělávacího systému

Základním právním předpisem upravujícím výchovně-vzdělávací oblast je zákon č. 245/2008 Z. z., o výchově a vzdělávání (školský zákon), který nabyl účinnosti dne 1. září 2008. Samotný zákon má potom řadu prováděcích právních předpisů. Základní body upravené tímto zákonem se týkají principů, cílů, rozsahu, obsahu, formy a organizace vzdělávání, práv a povinností dětí, rodičů a škol. Školský zákon také samozřejmě upravuje samotnou podobu vzdělávacího systému a na ní navazující soustavu škol a školských zařízení. V oblasti terciárního vzdělávání je základním právním předpisem zákon č. 131/2002 Z. z., o vysokých školách.

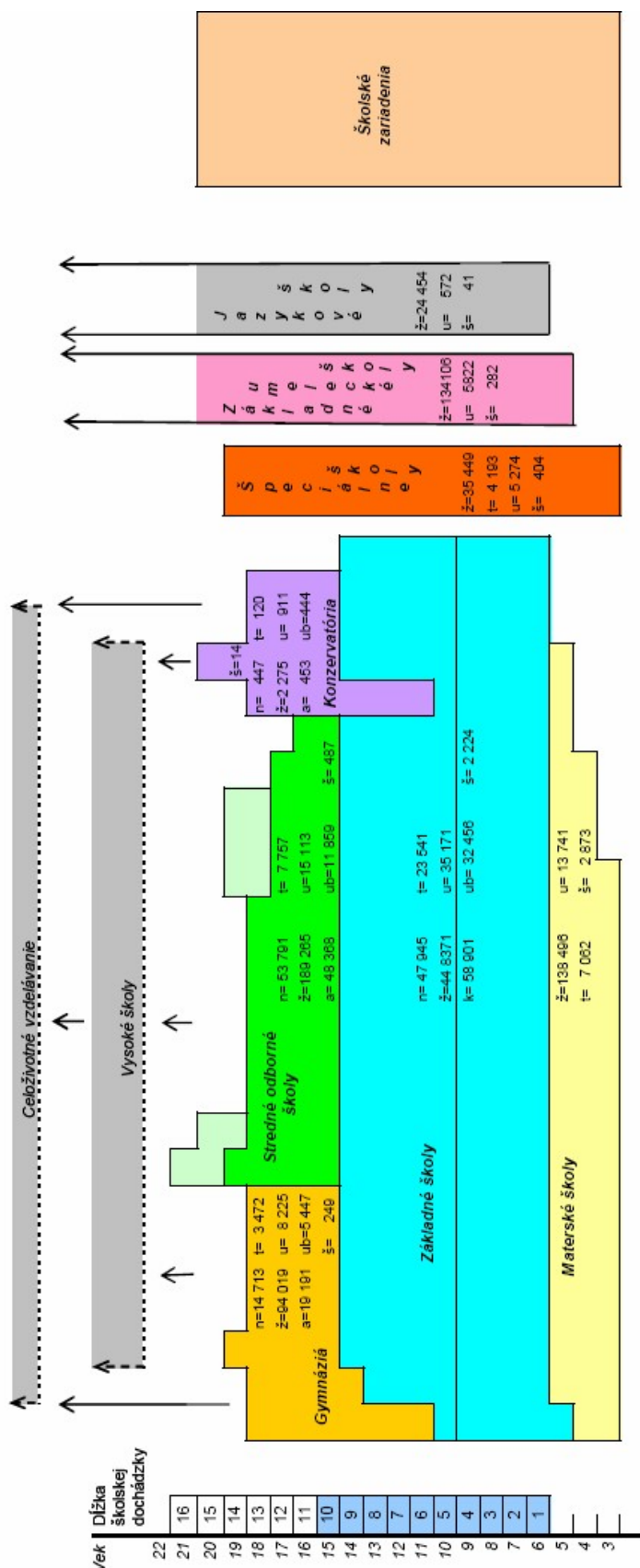
Mezi základní principy slovenského školství patří svobodný přístup ke vzdělání spojený s rovnoprávností všech dětí, přenesení školských kompetencí na nižší orgány veřejné správy, tzv. decentralizace, respekt mezi žáky a učiteli, samostatná autonomie škol a flexibilita v poskytování vzdělávání s cílem přizpůsobit se moderním trendům společnosti a požadavkům trhu práce. (zákon č. 245/2008 Z. z.)

Stanovené cíle vzdělávání podle školského zákona jsou zejména tyto: získání vzdělání, kompetencí k povolání, komunikačních schopností, matematických a přírodně-technických základů a také znalosti anglického a dalšího cizího jazyka. Další cíle jsou naučit se analyzovat a řešit problémy, rozvíjet manuální zručnost a psychomotorické schopnosti, uchovávat úctu k rodičům a všem ostatním osobám i jiným národním hodnotám a tradicím, sebekontrola a správný rozvoj osobnosti.

Přijetím nového školského zákona došlo k několika zásadním změnám ve slovenském školství. Jednou z nich je poskytování vzdělávání podle výchovně-vzdělávacích programů. Pro školy jsou určeny vzdělávací programy a pro školská zařízení výchovné programy. Centrálně jsou stanoveny státní vzdělávací programy, na které potom školy navazují vlastními školními vzdělávacími programy. Státní vzdělávací program vymezuje vždy obsah vzdělávání, konkrétní cíle vzdělávání, dosažené stupně vzdělání, profil absolventa, základní charakteristiku daného oboru vzdělání, rámcové učební plány, organizační podmínky vzdělávání, způsoby ukončování studia, personální a materiální zajištění anebo podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví při vzdělávání. Školský vzdělávací program je základním dokumentem školy, podle kterého škola poskytuje vzdělávání, navazuje na státní vzdělávací program, přičemž si určuje profilaci školy a vymezuje si cíle vzdělávání. (Eurydice, © 2012)

Slovenskou školskou soustavu tvoří následující druhy škol: mateřská škola, základní škola, gymnázium, střední odborná škola, vyšší odborná škola, školy pro žáky se speciálními výchovně-vzdělávacími potřebami, základní umělecká škola, jazyková škola, vysoká škola a školská zařízení.

Sústava škôl a školských zariadení (schéma)

Legenda:
 n - novoprijatí
 z - žiaci / deti /
 a - absolventi
 k - žiaci končiaci ZŠ
 t - triedy
 u - učítelia
 ub - učebne

Poznámky:
 - **povinná školská dochádzka**: dĺžka je 10 rokov; trvá najviac do konca školského roka, v ktorom žiak dovŕši 16. rok života.
 Žiaci začínajú spraviť povinnú školskú dochádzku v 1. ročníku ZŠ a končia v 1. ročníku v SOŠ.
 Výnimky z toho upravuje zákon č. 245/2008 Z.z. v §19 až §22.
 - **nadväzujúce formy odborného vzdelávania**: nadstavbové a pomaturitné štúdium v SOŠ
 - **špeciálne školy**: materské školy, základné školy, stredné školy, praktické školy a odborné učilišťa
 - **údaje sa vzťahujú k školskému roku 2009/2010 a k dennej forme štúdia v stredných školách**

Obr. 2 Schéma školského systému Slovenskej republiky (iEDU - Centrálny informačný portál rezortu školstva, 2009)

4.3 Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání se uskutečňuje v mateřských školách. Vzdělávání v mateřské škole je dobrovolné. Absolvováním posledního ročníku mateřské školy dosáhne žák předškolního stupně vzdělání a obdrží osvědčení o absolvování předškolního vzdělání. Cílem mateřských škol je podporovat rozvoj dětí ve všech oblastech, zejména však v morální, tělesné, estetické, rozumové a sociální oblasti. Mateřské školy rozvíjejí schopnosti a zručnost dětí s cílem připravit je na další vzdělávání.

Předškolní vzdělávání je určeno převážně pro děti od tří do šesti let, lze ovšem přijmout i děti mladší. Mateřské školy jsou zřizovány většinou při minimálním počtu deseti dětí. Vzdělávání není bezplatné, rodiče hradí měsíčně finanční sumu, která nesmí převyšovat 7,5 % životního minima, přičemž sumu určuje zřizovatel, tudíž zpravidla obec svým nařízením. Činnost mateřské školy spočívá ve výuce formou hry, škola může organizovat také různé venkovní aktivity, výlety a pobyty v přírodě. Důležitým bodem vzdělávání dětí v mateřské škole je jejich bezpečnost. Školy jsou zodpovědné za dítě při pobytu ve škole. (Eurydice, © 2012)

Mateřská škola se člení na třídy. Počet dětí ve třídě závisí na stáří dětí, pohybuje se ovšem od 20 do 22 dětí. O přijetí do mateřské školy rozhoduje ředitel školy. Přednostně jsou přijímány děti, které dovršily pátý rok věku a děti s odloženou povinnou školní docházkou. Děti lze přijmout také na adaptační kurz, který trvá od jedné do čtyř hodin denně a jeho cílem je postupná adaptace dítěte na pobyt v mateřské škole.

Vzdělávání v mateřské škole je rozděleno na několik druhů podle délky pobytu dítěte ve škole. Základním druhem je celodenní pobyt. Další druhy jsou polodenní pobyt, tzn. zpravidla pět hodin denně, týdenní pobyt, určený pro děti, jejichž rodiče se o dítě nemohou z různých důvodů postarat, a nepřetržitý pobyt, v takovém případě se předškolní vzdělání poskytuje dítěti bez přerušení i ve dnech pracovního klidu. Činnost mateřských škol vykonávají školy zřizované obcí, církví nebo soukromým subjektem. (Ústřední portál verejnej správy Slovenskej republiky, © 2012)

4.4 Základní vzdělávání

Základní vzdělávání se dělí na dva vzdělávací stupně, primární vzdělání a nižší střední vzdělání. Na toto rozdělení navazuje členění základní školy na první a druhý stupeň. Primární vzdělání získá žák absolvováním prvního stupně základní školy. Nižší střední vzdělání získá žák absolvováním.

Cílem základní školy je poskytnout žákům poznatky v jazykové, umělecké, společenské, přírodovědné, sportovní a zdravotní oblasti nutné pro život ve společnosti a také k dalšímu vzdělávání. Obecným cílem základní školy je tak podporovat ucelený rozvoj osobnosti žáka. Základní škola poskytuje vzdělávání podle školního vzdělávacího programu pro základní vzdělání, který navazuje na státní vzdělávací program pro základní vzdělání. (Eurydice, © 2012)

Vzděláváním v základní škole, kam děti nastupují v šesti letech věku, začíná dítě plnit povinnou školní docházku, která je na Slovensku desetiletá a trvá nejdéle do šestnácti let věku dítěte. Povinnou školní docházku plní dítě ve spádové základní škole, pokud si nezvolí jinak, a poté také ve škole střední. (iEDU - Centrálny informačný portál rezortu školstva, © 2009)

Základní školy jsou dvojího typu: úplné se všemi ročníky a neúplné pouze s několika ročníky, zpravidla prvního stupně základní školy. Základní škola obsahuje devět ročníků. První až čtvrtý ročník tvoří první stupeň a pátý až devátý ročník utváří druhý stupeň základní školy. Školy mají také možnost zřídit nultý ročník základní školy, který je určený pro zaostalé děti a má jim pomoci k získání potřebných schopností a dovedností pro zvládnutí vzdělávání v základní škole. Počet dětí ve třídě se pohybuje od 16 v nultém ročníku až po 28 ve třídě druhého stupně základní školy. Třídy se dále mohou dělit podle charakteru vyučování na menší skupiny. (Ústredný portál verejnej správy Slovenskej republiky, © 2012)

Přijímání dětí do základní škole probíhá na základě zápisu. Následně o přijetí rozhoduje ředitel školy, který musí brát v úvahu spádovou oblast základní školy. Školní rok začíná 1. září a končí 31. srpna, ale vzdělávání je ukončeno 30. června. Výuka začíná zpravidla v 8 hodin. Délka vyučovací

hodiny je 45 minut. Žáci jsou hodnoceni na pětistupňové škále od jedničky do pětky, jednička znamená výborný výsledek a pětka nedostatečný.

4.5 Střední vzdělávání

Střední vzdělávání lze rozdělit na nižší střední odborné vzdělání, střední odborné vzdělání, úplné střední odborné vzdělání a všeobecné střední vzdělání. Nižší střední odborné vzdělání poskytují odborná učiliště ve dvouletých či tříletých oborech vzdělání. Střední odborné vzdělání a úplné střední odborné vzdělání uskutečňují střední odborné školy. Všeobecné vzdělání poskytují gymnázia. Dále poskytují střední vzdělání také konzervatoře.

Gymnázium je čtyřletý, pětiletý nebo osmiletý typ střední školy zaměřený na všeobecné vzdělávání poskytující úplné střední všeobecné vzdělání se zaměřením na další vzdělávání na vysokých školách. Střední odborná škola poskytuje vzdělání zaměřené především na výkon povolání, případně také na studium na vysokých školách. Střední odborné školy se dále rozdělují na obory ukončené závěrečnou zkouškou, kterou žák získá výuční list a rovněž dosáhne středního odborného vzdělání, a obory ukončené maturitní zkouškou, kterou žák dosáhne úplného středního odborného vzdělání. V rámci výuky ve středních odborných školách probíhá také praktické vyučování, které může být poskytováno formou odborného výcviku, praktického cvičení nebo odborné či umělecké praxe. Konzervatoř poskytuje umělecké nebo umělecko-pedagogické vzdělání se zaměřením na profesionální umělecké uplatnění absolventů. Studium v konzervatoři lze postupně dosáhnout nižšího středního vzdělání, úplného středního odborného vzdělání nebo vyššího odborného vzdělání. Konzervatoře jsou zaměřeny na oblast hudby a dramatického umění a tance. (Ústřední portál veřejnej správy Slovenskej republiky, © 2012)

Střední školy se snaží rozvíjet nabyté vědomosti žáků, rozvíjet osobnosti žáků a poskytovat jim vědomosti, dovednosti a schopnosti důležité pro další život i povolání. Organizace školního roku i hodnocení žáků probíhá stejně jako v základní škole.

Na střední vzdělání ukončené závěrečnou zkouškou je možné navázat nadstavbovým studiem. Po dosažení úplného středního odborného nebo všeobecného vzdělání lze pokračovat v pomaturitním studiu. Nadstavbové studium je zaměřeno na rozšíření znalostí z odborných škol a poskytuje úroveň úplného středního odborného vzdělání ukončeného maturitní zkouškou. Toto studium je široce profilované v odborné části, ve které se žáci zdokonalují pro výkon povolání převážně v technicko-hospodářských činnostech. (zákon č. 245/2008 Z. z.)

Pomaturitní studium se dělí na zdokonalovací studium, kvalifikační studium, specializační studium nebo vyšší odborné studium. Zdokonalovací studium je zaměřeno na rozšíření vědomostí a dovedností získaných ve střední odborné škole. Zdokonalovací studium je ukončováno pomaturitní zkouškou. V kvalifikačním studiu získávají žáci odbornou kvalifikaci v jiném oboru vzdělání, než ve kterém vykonali maturitní zkoušku. Kvalifikační studium je ukončeno maturitní zkouškou, ale pouze z části, ze které žák ještě zkoušku neskládal, většinou tedy z odborné části. Specializační studium je určeno pro získání speciálních vědomostí a vědecko-technických poznatků pro výkon určitých povolání. Specializační studium je ukončováno absolventskou zkouškou, a žák tímto dosáhne vyššího odborného vzdělání. Posledním typem pomaturitního studia je vyšší odborné studium, ve kterém žáci získávají všeobecné i speciální znalosti nutné pro výkon určitých činností a povolání. Je určeno pro žáky, kteří absolvovali úplné střední odborné nebo všeobecné vzdělání. Vyšší odborné vzdělání je ukončováno absolventskou zkouškou a student získá oprávnění užívat titul diplomový specialista. (zákon č. 245/2008 Z. z.)

Přijímací řízení na střední školy umožňuje uchazečům podat dvě přihlášky na vybrané střední školy, případně dvě přihlášky na různý obor ve stejné střední škole. Žák základní školy podává přihlášku řediteli základní školy, který ji následně zasílá na střední školu. Uchazeč, který není žákem základní školy, podává přihlášku přímo na střední školu. V rámci přijímacího řízení se může konat přijímací zkouška. Předměty, ze kterých se bude přijímací zkouška skládat, určí ministerstvo na návrh ředitelů

středních škol tak, aby se pro stejné obory konaly přijímací zkoušky ze stejných předmětů. Ředitel střední školy předkládá návrh na počet tříd prvního ročníku pro následující přijímací řízení. Tento návrh musí ředitel projednat s pedagogickou radou školy a s radou školy. Následně tento návrh předkládá svému zřizovateli, který jej předloží samosprávnému kraji. Po projednání rozhodne zřizovatel o počtu tříd prvního ročníku. Orgán místní státní správy ve školství rozhoduje o návrhu počtu tříd prvního ročníku pro všechny osmiletá gymnázia, přičemž je vázán podmínkou, že počet přijatých žáků nesmí překročit 5 % z daného populačního ročníku v příslušném školním roku. Tento návrh je následně projednán se zřizovateli škol. Potom ředitel střední školy určí formu přijímacího řízení a podmínky přijetí. Přijímací zkoušky se konají ve dvou termínech. Žák si na přihlášce určí, který termín mu vyhovuje. Ředitel školy rozhodne o přijetí uchazečů na základě výsledku přijímací zkoušky a zároveň může přihlédnout k dalším okolnostem, například výsledkům různých soutěží a olympiád. Žáci obdrží rozhodnutí o výsledku přijímacího řízení. Střední škola poté určí den zápisu na střední školu. Žák obdrží na základní škole zápisný lístek, který následně odevzdá na škole, kde chce studovat. V případě neodevzdání lístku či neúčasti uchazeče na zápisu, ztrácí žák právo na přijetí. Zápisný lístek je přenosný, ale každý uchazeč obdrží pouze jeden. Proti rozhodnutí ředitele střední školy o přijetí je možnost podat odvolání. (zákon č. 245/2008 Z. z.)

Středoškolské vzdělání je možné ukončit čtyřmi způsoby: závěrečnou zkouškou, maturitní zkouškou, závěrečnou pomaturitní zkouškou nebo absolventskou zkouškou. Maturitní zkouška prošla v poslední době generální úpravou. Ve středních odborných školách se maturitní zkouška skládá z teoretické a praktické části. Ve všech středních školách se maturitní zkouška skládá z interní a externí části. Externí část tvoří písemný test, který vytváří a vyhodnocuje Národní ústav certifikovaných měření vzdělávání zřizovaný ministerstvem. Písemný test je skládán ve stejnou chvíli v celé republice. Ve všech předmětech, s výjimkou cizího jazyka, je úroveň maturitní zkoušky stejná pro všechny školy. Interní část maturitní zkoušky se může konat písemnou, ústní, praktickou nebo jinou formou.

Písennou formu představuje test vytvořený Národním ústavem certifikovaných měření vzdělávání. Ostatní části interní maturitní zkoušky organizuje a uskutečňuje střední škola. Maturita se skládá ze slovenského jazyka, cizího jazyka a dalších dvou předmětů. (Ústředný portál verejnej správy Slovenskej republiky, © 2012)

4.6 Vysokoškolské vzdělávání

V oblasti vysokoškolského vzdělávání je základním právním předpisem zákon č. 131/2002 Z. z., o vysokých školách. Posláním vysokých škol je rozvíjet osobnost posluchače, jeho vědomosti, tvořivost a přispívat tak k rozvoji vzdělanosti, vědy a kultury ve státě a to vše v duchu demokracie, humanismu a tolerance vůči ostatním zúčastněným.

Vysoké školy jsou samostatné právní subjekty. Dělí se na veřejné vysoké školy, státní vysoké školy a soukromé vysoké školy. V současnosti působí na Slovensku dvacet veřejných vysokých škol, tři státní vysoké školy a dvanáct soukromých vysokých škol. Státní vysoké školy jsou policejního, vojenského a zdravotnického zaměření. Vzdělání poskytují vysoké školy v akreditovaných programech, které se dělí na tři stupně. První stupeň tvoří bakalářský studijní program, druhý magisterský studijní program a třetí doktorandský studijní program. Bakalářský studijní program trvá tři nebo čtyři roky a absolventům je udělován titul bakalář. Magisterský studijní program je v případě návaznosti na bakalářský studijní program dvouletý a v případě souvislého studia pětiletý nebo šestiletý. Absolventi magisterských programů mohou používat akademický titul magistr podle vystudovaného programu magistr, magistr umění, inženýr, inženýr architekt nebo doktor. Doktorandský studijní program trvá standardně tři roky a jeho absolventi mohou užívat titul doktor filozofie, doktor umění, licenciát teologie nebo doktor teologie. (zákon č. 131/2002 Z. z.)

Vysoké školy se podle charakteru a rozsahu vykonávané činnosti dělí na univerzitní a neuniverzitní vysoké školy. Univerzitní vysoké školy poskytují vzdělání ve všech třech stupních v návaznosti na další činnosti v oblasti vědy, techniky a umění. Neuniverzitní vysoké školy poskytují vzdělání

zpravidla pouze prvního stupně, tedy bakalářské studium zaměřené většinou odborným směrem. Tyto vysoké školy rovněž nesmí obsahovat ve svém názvu slovo univerzita.

Akademický rok začíná 1. září a končí 31. srpna a je rozdělen zimní a letní semestr. V průběhu semestru jsou pořádány přednášky a cvičení. Na konci semestru jsou ověřovány znalosti studentů prostřednictvím zkoušek a zápočtů. Škála hodnocení má šest stupňů, kdy A nebo 1 znamená vynikající výsledek a F či 4 znamená nesplnění daného předmětu. Za každý předmět obdrží studenti předem stanovený počet kreditů, přičemž k postupu do dalšího semestru nebo ročníku musí studenti získat určitý počet kreditů (30 za semestr a 60 za ročník). (Eurydice, © 2012)

Veřejné vysoké školy jsou samosprávné organizace, které mají své vlastní samosprávné orgány s danými pravomocemi. Mezi samosprávné orgány se řadí akademický senát vysoké školy, rektor, vědecká nebo umělecká rada a disciplinární komise. Činnost vysokých škol se řídí vnitřními předpisy. Základními vnitřními předpisy jsou statut vysoké školy, studijní řád, pracovní řád, organizační řád, zásady voleb do akademického senátu, jednací řád vědecké rady a stipendijní řád. Vysoké školy se dále mohou dělit na fakulty, jiné pedagogické, výzkumné, vývojové, umělecké, hospodářsko-správní a informační pracoviště nebo účelová zařízení. Tyto části vysokých škol mají vlastní řídicí orgány a vnitřní předpisy. Samosprávnými orgány fakulty jsou akademický senát fakulty, děkan, vědecká nebo umělecká rada fakulty a disciplinární komise fakulty. (zákon č. 131/2002 Z. z.)

Na kvalitu vysokých škol a udělování akreditací jednotlivým studijním oborům dohlíží akreditační komise, která má 21 nezávislých členů jmenovaných ministrem školství. Akreditační komise posuzuje a hodnotí kvalitu poskytovaného vzdělávání, výzkumnou a vývojovou činnost, podmínky a zajištění studia, a napomáhá ke zvyšování kvality vysokých škol. (Akreditační komisia, © 2010)

4.7 Základní umělecké vzdělávání

Základní umělecké vzdělávání je součástí vzdělávacího systému Slovenska, přestože je jeho nepovinnou součástí. Základní umělecké vzdělávání poskytují základní umělecké školy, které se zaměřují na žáky předškolního věku, základních i středních škol a také dospělých. Cílem základních uměleckých škol je příprava žáků na studium v konzervatořích nebo uměleckých školách a také smysluplné využití volného času dětí. (zákon č. 245/2008 Z. z.)

Činnost základních uměleckých škol je rozdělena do oborů vzdělání zaměřených na hudbu, výtvarné umění, tanec a literárně-dramatické umění. Tyto umělecké obory lze nadále členit na oddělení.

Základní umělecké školy poskytují vzdělání za úplatu, která nesmí překročit 15 % sumy životního minima na jedno nezaopatřené dítě. Základní umělecká škola je ukončována závěrečnou zkouškou. Činnost základních uměleckých škol je rozdělena na přípravné studium, základní studium, studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin, zkrácené studium a studium pro dospělé. Přípravné studium trvá nejdéle dva roky. Základní studium se dále dělí na dva stupně. První stupeň má nejvíce devět ročníků a druhý stupeň čtyři. Rozšířené studium je určeno pro mimořádně nadané žáky. Studium určené pro dospělé má nejvíce čtyři ročníky. Vyučování probíhá buď individuálně, nebo skupinově. (zákon č. 245/2008 Z. z.)

4.8 Vzdělávání žáků se speciálními výchovně-vzdělávacími potřebami

Za žáky se speciálními výchovně-vzdělávacími potřebami jsou považováni žáci se zdravotním znevýhodněním nebo postižením. Tito žáci se mohou vzdělávat ve školách určených pro žáky se zdravotním znevýhodněním, tzv. speciální školy, nebo v ostatních školách ať už mateřských, základních či středních, a to ve speciálních třídách nebo v běžných třídách formou individuální integrace. Dále se vzdělávání žáků se speciálními potřebami uskutečňuje v praktických školách a odborných učilištích.

Žáci se zdravotním znevýhodněním jsou dále členěni podle druhu postižení na žáky s mentálním postižením, sluchovým postižením, tělesným postižením, zrakovým postižením, narušenou komunikační schopností, autismem, zdravotně oslabené, hluchoslepé a na žáky s vývojovými poruchami učení nebo poruchami pozornosti.

Vzdělávání žáků se zdravotním znevýhodněním se uskutečňuje podle vzdělávacího programu určeného pro tyto žáky za pomoci speciálních učebních a kompenzačních pomůcek. Základním principem při vzdělávání žáků se speciálními výchovně-vzdělávacími potřebami je skutečnost, že každé dítě má právo na vzdělání a začlenění do společnosti.

Školní poradenství lze rozdělit na 5 druhů: psychologické, pedagogické, výchovné, kariérové a prevence. Základními složkami systému výchovného poradenství a prevence jsou zařízení výchovného, psychologického a speciálně-pedagogického poradenství a prevence, jejichž součástí je centrum pedagogicko-psychologického poradenství a prevence a centrum speciálně-pedagogického poradenství. K dalším složkám výchovného poradenství patří výchovný poradce, školní psycholog, školní speciální pedagog, léčebný pedagog, sociální pedagog a koordinátor prevence. (iEDU - Centrálny informačný portál rezortu školstva, © 2009)

4.9 Školská zařízení a školské služby

Školská zařízení poskytují školské služby spojené se vzděláváním. Soustavu školských zařízení slovenského školského systému tvoří čtyři druhy zařízení, a to školská výchovně-vzdělávací zařízení, speciální výchovná zařízení, školská zařízení výchovného poradenství a prevence a školská účelová zařízení. (Ústredný portál verejnej správy Slovenskej republiky, © 2012)

Mezi školská výchovně-vzdělávací zařízení se řadí školský klub dětí, školské středisko zájmové činnosti, centrum volného času, školský internát, školské hospodářství a středisko odborné praxe. Hlavní náplní činností

výchovně-vzdělávacích zařízení je poskytovat dětem smysluplné vyplnění volného času.

Speciální výchovná zařízení jsou diagnostické centrum, reedukační centrum a léčebně-výchovné sanatorium. Cílem těchto zařízení je poskytovat dětem diagnostickou, psychologickou a psychoterapeutickou péči, nebo začlenit děti zpátky do vzdělávacího procesu či poskytovat vzdělání problémovým dětem, které byly například soudně umístěny do těchto zařízení.

Školská zařízení výchovného poradenství a prevence se skládají z centra pedagogicko-psychologického poradenství a prevence a centra speciálně-pedagogického poradenství. Dále se k těmto zařízením řadí instituty výchovného poradce, školského psychologa, školského speciálního pedagoga, sociálního pedagoga a koordinátora prevence. Cílem školských zařízení výchovného poradenství a prevence je poskytovat zejména psychologickou, speciálně-pedagogickou, logopedickou a sociální činnost zaměřenou na optimální vývoj dítěte. (iEDU - Centrálny informačný portál rezortu školstva, © 2009)

Školská účelová zařízení jsou tři: škola v přírodě, zařízení školního stravování a středisko služeb škole. Cílem tohoto zařízení je vhodně doplňovat hlavní výchovně-vzdělávací činnost škol a poskytovat školské služby žákům, pedagogům i ostatním zaměstnancům škol a školských zařízení.

4.10 Financování školství

Financování školství na Slovensku má v kompetenci ministerstvo školství. Z rozpočtové kapitoly ministerstva jsou financovány školy a školská zařízení všech zřizovatelů, tedy krajské, obecní, církevní i soukromé. Financování regionálního školství je rozděleno na dvě části. První část tvoří financování základních a středních škol, kterou legislativně upravuje zákon č. 597/2003 Z. z. o financování základných škôl, stredných škôl a školských zariadení. Druhou část financování regionálního školství tvoří finanční prostředky z podílových daní obcí a krajů, které jsou určeny na financování

mateřských škol, základních uměleckých škol, jazykových škol a školských zařízení. Oblast financování vysokých škol je upravena v zákonu o vysokých školách.

Financování základních a středních škol je založeno na normativní principu, tzn. že finanční prostředky jsou školám poskytovány na jednotku výkonu, kterou je zpravidla žák. Dalším kritériem je personální a ekonomická náročnost vzdělávacího procesu. Financování regionálního školství probíhá na základě sběru statistických údajů o počtech žáků ve školách. Financování mateřských škol je v kompetenci zřizovatelů, tedy hlavně obcí. (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu, a športu Slovenskej republiky, © 2007)

Finanční prostředky určené na regionální školství jsou odesílány z ministerstva na krajské školské úřady, které následně tyto prostředky rozesílají krajům, obcím nebo školám ve své zřizovatelské kompetenci. Obce a kraje prostředky posílají školám, které zřizují. Tyto finanční prostředky jsou určeny zejména na mzdové náklady škol. Druhou část finančních prostředků potom tvoří finance od zřizovatele, které jsou určeny především k úhradě provozních nákladů. Na financování všech druhů škol se podílejí také dotace, dary, příspěvky od rodičů, příjmy z projektů a příjmy z doplňkové činnosti škol. Cílem financování je rozdělení poskytovaných finančních prostředků od více zdrojů a transparentnost celého systému financování škol a školských zařízení. (zákon č. 597/2003 Z. z.)

Financování vysokých škol je zcela rozdílné od financování regionálního školství. Veřejné a státní vysoké školy jsou financovány především ze státního rozpočtu. Soukromé vysoké školy jsou financovány z vlastních zdrojů, byť jim mohou být v omezené míře poskytnuty dotace ze státního rozpočtu. Ministerstvo poskytuje veřejným vysokým školám dotace na vzdělávání v akreditovaných studijních programech, na výzkum a vývoj, na rozvoj vysoké školy a na sociální podporu studentů. Při určování výše dotace ministerstvo přihlíží k povaze vyučovaných programů, počtu studentů a absolventů, ekonomické náročnosti studia a také ke kvalitě výuky. Dotace na výzkum a vývoj se skládá z přímé podpory rozvoje vědy

a techniky a z účelových řešení výzkumu a vývoje, přičemž se přihlíží k dosaženým výsledkům v této oblasti. Dotace určené na rozvoj vysoké školy jsou poskytovány na základě výběrového řízení, v němž vysoké školy předkládají ministerstvu své rozvojové programy. Podle kvality jednotlivých programů následně ministerstvo určí výši dotace. Dotace na sociální podporu studentů jsou určeny na stipendia studentů. (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu, a športu Slovenskej republiky, © 2007)

Za poskytování vysokoškolského vzdělávání jsou studenti povinni platit školné. Výši školného určuje vysoká škola po projednání s ministerstvem, nesmí ovšem překročit 10 % ze sumy určené vysoké škole na jednoho studenta denního studia z celkových běžných výdajů poskytnutých škole ministerstvem ze státního rozpočtu. Formu výběru školného i jeho výši stanovuje vysoká škola vnitřním předpisem. Výše školného se pohybuje v řádech stovek EUR za jeden ročník studia, většinou se jedná o částky od 300 do 800 EUR. K úhradě školného může být studentům poskytována sociální podpora, a to přímou i nepřímou formou. Přímou formou poskytování sociální podpory jsou stipendia. Nepřímou formou sociální podpory jsou poskytované služby (stravování a ubytování) a finanční a organizační podpora sportovních a kulturních činností. Systém sociální podpory zahrnuje také poskytování zvýhodněných půjček studentům určených na úhradu školného.

5 KOMPARACE ŠKOLSKÝCH SYSTÉMŮ ČESKÉ REPUBLIKY A SLOVENSKÉ REPUBLIKY

Na úvod komparace školských systémů České republiky a Slovenské republiky je nutné zdůraznit skutečnost, že oba školské systémy byly až do konce roku 1992 společným školským systémem, a tudíž zde byl prvotní předpoklad, že si oba systémy budou velmi podobné ne-li shodné. Tento předpoklad se naplnil, ale přesto ve školských systémech nalezneme několik i zásadních rozdílů mající vliv na celou strukturu školských systémů a vzdělávání samotné.

Vzdělávací systémy České republiky i Slovenské republiky jsou z velké části srovnatelné s ostatními evropskými vzdělávacími systémy. Je to dáno tím, že při jejich vytváření a různých úpravách čerpali experti zkušenosti právě z těchto systémů. Na druhou stranu je nutno zdůraznit, že takměř každý vzdělávací systém je unikátní, jelikož má svá specifika vyplývající z historie, tradic nebo postojů dané země. Mezi českým a slovenským systémem lze nalézt mnoho shodných znaků a oba systémy lze označit za selektivní.

Porovnávané školské systémy mají společné rozdělení vzdělávání na několik stupňů. Hlavním kritériem pro vytváření vzdělávacích stupňů je věk dětí. Je zde patrná snaha o vzdělávání věkově příbuzných dětí, které mají k sobě z bližší vztah. Z vytvořených vzdělávacích stupňů se zpravidla sekundárně odvíjí délka povinné školní docházky.

Mezi první rozdíly můžeme zařadit různé institucionální zajištění školství v obou zemích. Vrcholnou vzdělávací institucí je v obou zemích ministerstvo školství a nejnižší institucí zabezpečující výkon samosprávy jsou obce, ale prostřední část výkonu školství je rozdílná. V České republice vykonávají výkon státní správy i samosprávy na úrovni kraje odbory školství krajských úřadů. Na Slovensku provádí výkon samosprávy na krajské úrovni rovněž samosprávné kraje, ale výkon státní správy je svěřen samostatné instituce - krajskému školskému úřadu. Samosprávné kraje vystupují především v roli zřizovatele středních škol a školských

zařízení. Krajské školské úřady mají za úkol zřizovat školy a školská zařízení pro žáky se speciálními výchovně-vzdělávacími potřebami. Další činnost krajských školských úřadů se týká především výkonu státní správy.

Při porovnávání obecných rysů školských systémů České republiky a Slovenské republiky se na první pohled jako největší rozdíl jeví délka povinné školní docházky, která je v Česku devět let a na Slovensku deset let, kde je navíc plněna ve dvou druzích škol, ve škole základní a střední. V Česku je povinná školní docházka devět let a vyjma případů studia v gymnáziu nebo konzervatoři je plněna pouze ve škole základní. Rozdílná je také délka prvního a druhého stupně základních škol.

Princip vzdělávání je v obou školských systémech založen na vzdělávacích programech. Tyto programy se dělí na státní a školní. Vydávání státních vzdělávacích programů mají v kompetenci ministerstva. Na státní programy navazují školní vzdělávací programy. V rámci základního a středního vzdělávání je na Slovensku výrazně vyšší počet církevních škol a dalších institucí zabývajících se výchovou a vzděláváním dětí než v Česku. Na Slovensku je v současnosti 205 církevních základních a středních škol, kdežto v Česku je to pouze 74 škol. Tuto rozdílnost lze přičíst obecně vyššímu náboženskému vyznání na Slovensku v porovnání s Českou republikou. Podle posledního sčítání obyvatelstva z roku 2011 byl počet obyvatel bez náboženského vyznání na Slovensku 13 %, zatímco v Česku to bylo téměř 60 %. (Český statistický úřad, © 2012; Štatistický úrad Slovenskej republiky, © 2012)

Vzdělávání ve středních školách je velmi podobné v oboru státech. Jako nejpatrnější rozdíl se jeví označení druhů škol. V České republice jsou všechny školy poskytující středoškolské vzdělávání označeny druhem střední školy, byť mají v názvu například gymnázium. Slovenský školský systém označuje rozděluje střední školy na gymnázia, střední odborné školy a konzervatoře. V českém systému je konzervatoř samostatným druhem školy, kdežto ve slovenském systému je pouze typem střední školy. Středoškolské vzdělávání je v obou školských systémech rozděleno na nižší a vyšší vzdělání, resp. na obory vzdělání s výučním listem, a obory vzdělání

s maturitní zkouškou. Samotná realizace maturitní zkoušky se v posledních letech v obou zemích výrazně změnila. V Česku byl loni poprvé zaveden systém státní a školní části maturitní zkoušky. Na Slovensku probíhá maturitní zkouška také podle státní a školní části. Největším rozdílem v ukončování středoškolského vzdělávání je rozdělení maturitní zkoušky v České republice na dvě úrovně - základní a vyšší. Slovenský systém má pouze jednu úroveň maturitní zkoušky.

Rozdílnost v nastavení školského systému lze spatřovat také v pomaturitním studiu. V České republice má možnost žák pokračovat ve studiu na vysoké škole nebo vyšší odborné škole, což jsou v obou případech samostatné instituce. Slovenský školský systém zná naopak kromě pokračování studia na vysoké škole další čtyři druhy pomaturitního studia. Jeden z těchto druhů studia je vyšší odborné vzdělávání, které je ukončeno absolventskou zkouškou. Vyšší odborné vzdělání je rovnocenné českému vyššímu odbornému vzdělávání. Je zde ovšem rozdíl v zařazení vyššího odborné vzdělávání, na Slovensku je součástí středoškolského školství a v Česku je samostatným vzdělávacím stupněm.

Vysokoškolské vzdělávání je v obou státech téměř totožné, což je mimo jiné způsobeno přijetím boloňského procesu oběma zeměmi, který má za cíl harmonizovat a sjednocovat jednotlivá vysokoškolská studia v jednotlivých zemích. Vysokoškolské studium je tedy třístupňové a zahrnuje bakalářské, magisterské a doktorandské studium. Z pohledu studentů je největším rozdílem v poskytování vysokoškolského vzdělávání povinnost platit ve slovenských vysokých školách školné, jehož výši stanovuje samotná škola ve spolupráci s ministerstvem školství. V Česku je vysokoškolské vzdělání prozatím bezplatné, což nemusí trvat dlouho.

Z pohledu financování školství je v obou státech zavedeno normativní financování, tedy poskytování finančních prostředků na jednotku výkonu, kterou je zpravidla žák. Školám jsou poskytovány prostředky na mzdy ze státního rozpočtu a na provoz z rozpočtu zřizovatele, tedy například z obce či kraje. Rozdíl je ve financování mateřských škol. V České republice dostávají mateřské školy prostředky ze státního rozpočtu i rozpočtu

zřizovatele. Na Slovensku je zajistit finanční prostředky na provoz i mzdy povinností zřizovatele, kterým bývá nejčastěji obec. Z pohledu zřizovatelů škol lze nalézt rozdíl ve výši poskytované dotace soukromým školám. V Česku mohou soukromé školy obdržet maximálně 90 % dotace poskytované škole zřizované krajem nebo obcí. Naproti tomu slovenský systém umožňuje poskytnout dotace až do výše 100 %.

Významným ukazatelem při komparaci školských systémů je procentní podíl veřejných výdajů na vzdělávání z HDP. V České republice je tento podíl 4 %, na Slovensku pouze 3,6 %. Průměr zemí Evropské unie je 5,1 %. Lze tedy konstatovat, že ani jedna země neposkytuje na vzdělávání dostatek finančních prostředků a z tohoto pohledu rozhodně není školství prioritou. Dokazuje to také klesající tendence procentní výše veřejných výdajů na vzdělávání z HDP v obou zemích, protože v roce 2006 byl podíl výdajů na školství v Česku 4,6 % HDP a na Slovensku 3,8 % HDP. (Český statistický úřad, © 2012)

V Česku je 4123 základních škol, 372 gymnázií, 951 středních odborných škol, 18 konzervatoří a 74 vysokých škol (2 státní, 26 veřejných a 46 soukromých). Na Slovensku je 2216 základních škol, 251 gymnázií, 490 středních odborných škol, 14 konzervatoří a 35 vysokých škol (3 státní, 20 veřejných a 12 soukromých). Porovnáním počtu jednotlivých druhů škol, lze konstatovat, že podíl základních škol, gymnázií, středních odborných škol i konzervatoří je relativně stejný ve vztahu k dotčené populaci. Rozdíl lze ovšem spatřovat v počtu soukromých vysokých škol, kterých je v České republice neúměrně vysoký podíl (62 %) oproti Slovensku (34 %).

Zajímavý je také ukazatel studujících na vysokých školách. Populace v Česku ve věku 20-24 let, tedy potenciální denní studenti vysokých škol, dosahuje 692 tisíc obyvatel, z nichž 354 tisíc navštěvuje vysoké školy, tj. 51 %. Na Slovensku je počet stejné věkové populace 410 tisíc obyvatel, z toho se 140 tisíc studentů skutečně vzdělává na vysoké škole, tj. 34 %. Z výše uvedených údajů jednoznačně vyplývá, že v Česku je mnohem větší podíl studujících na vysokých školách, konkrétně v Česku studuje přibližně

každý druhý obyvatel dané věkové kategorie, zatímco na Slovensku je to pouze každý třetí dotčený obyvatel.

V současnosti se nedají očekávat nějaké velké změny při nastavení školských systémů v obou zemích, jelikož se školské systémy jeví jako ustálené a vyhovující potřebám dotčených států. Dalším důvodem, proč se nedá předpokládat změna školských systémů, je jejich dílčí aktualizace v posledním období. Konkrétně došlo v obou zemích ke změně maturitní zkoušky, v Česku navíc také ke změně přijímacího řízení na střední školy, a tak bude nutné tyto změny vyhodnotit a až následně přijmout nějaká opatření. Změny navíc přinášejí finanční výdaje, a těch se českému i slovenskému školství nedostává nadbytek. Nejvýraznější změnou tudíž může být úprava financování regionálního školství v České republice, která nyní prochází odbornou diskusí.

6 NÁVRH NA ÚPRAVU ŠKOLSKÉHO SYSTÉMU ČESKÉ REPUBLIKY

Z komparace školských systémů České republiky a Slovenské republiky lze vyvodit některé poznatky směřující k úpravě českého školského systému. V první řadě bych doporučoval rozšířit nebo rozdělit střední školy na více druhů. V současnosti jsou v Česku všechny školy poskytující středoškolské vzdělání označovány střední škola. Myslím si, že rozšířením označení na další druhy středních škol, které bylo mimo jiné v minulosti běžné, by přispělo k přesnější a jasnější orientaci ve středoškolském systému. Rozšířit druhy středních škol lze například na gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště. Diferenciace by přispěla k snazší identifikovatelnosti škol.

Dalším návrhem na úpravu školského systému České republiky je zařazení vyššího odborného vzdělávání buď do sekundárního nebo terciárního vzdělávání. Slovenský školský systém zahrnuje vyšší odborné školy do pomaturitního středoškolského vzdělávání, což je jedna z možností. Druhou možností je transformace vyšších odborných škol na neuniverzitní vysokoškolské instituce zaměřené na poskytování bakalářských studijních programů s důraznějším zaměřením na praxi. Při pohledu do ostatních školských systémů popsaných v této diplomové práci lze zjistit, že české vyšší odborné školy jsou ve svém postavení ojedinělým prvkem ve vzdělávacím systému, což je také jejich velkou nevýhodou při konkurenci na vzdělávacím trhu.

Inspirací ke zlepšení českého školského systému by mohlo být zavedení jednotné úrovně maturitní zkoušky ve stejném formátu jako ve slovenském středním školství. Jestliže se nepodaří prosadit další využití vyšší úrovně maturitní zkoušky v České republice, je naprosto neúměrné a neefektivní nabízet ve všech předmětech dvě úrovně maturity. Slovenský příklad ukazuje, že lze konat státní část maturitní zkoušky pouze na jedné úrovni a zároveň zachovat více druhů středních škol s rozdílným spektrem nabízených oborů vzdělání co do formy, tak rovněž do obsahu.

Dalším námětem na zlepšení českého školského systému je zavedení povinné zkoušky z cizího jazyka nejen při maturitní zkoušce. V současnosti není součástí české maturitní zkoušky povinná zkouška z cizího jazyka. Slovenská maturita se skládá z povinné zkoušky z cizího jazyka. Z důvodů zachování konkurenceschopnosti na trhu práce a mezinárodního významu, by větší důraz na výuku cizího jazyka v České republice mohl přinést požadované výsledky a větší adaptabilitu českých absolventů ve světě.

Při popisu českého i slovenského školského systému lze narazit také na neúměrný počet soukromých vysokých škol v České republice. Jak ukazuje počet vysokých škol na Slovensku i v ostatních zemích, určitě by kvalitě a renomé vysokých škol prospěla redukce vysokých škol nebo zaměření na kvalitu poskytovaného vysokoškolského vzdělávání těmito institucemi, případně snížení počtu vyučovaných studijních programů.

Návrhy na úpravu českého školského systému by vyžadovaly jistě nemalou finanční náročnost, ale výsledkem by mohlo být kvalitnější, jasnější, modernější a efektivnější školství v České republice.

ZÁVĚR

Komparativní, nebo-li srovnávací, pedagogika je relativně nová zejména teoretická vědní disciplína, která v sobě zahrnuje výzkumné aktivity zabývající se poznáváním jednotlivých školských systémů a jejich vzájemnému srovnávání. Srovnávací pedagogika je dílčí částí pedagogiky obecné a její význam lze spatřovat v širším smyslu především při tvorbě a směřování školské politiky řídicími pracovníky a politiky, nastavování parametrů vzdělávací soustavy v oblasti financování školství nebo při zjišťování kvality a efektivnosti vzdělávacích systémů. V užším smyslu srovnávací pedagogika směřuje k samotným pedagogům, ředitelům škol, rodičům a studentům, kteří by měli čerpat pro svou práci a studium také informace a poznatky z jiných vzdělávacích systémů než domácího a měli by se snažit aktivně o jejich aplikaci do vzdělávání.

Od poloviny 90. let 20. století se srovnávací pedagogika v České republice stala nedílnou součástí společenských věd. Srovnávací pedagogika při své činnosti spolupracuje s ostatními vědními disciplínami, zejména tedy s historií, politologií, geografii nebo sociologií. Přesto význam srovnávací pedagogiky není v České republice stejně jako v ostatních částech Evropy příliš vysoký. Mnohem větší důležitost a významnější roli hraje srovnávací pedagogika ve Spojených státech amerických, kde mají například univerzity vlastní katedry věnující se komparativní pedagogice.

Hlavním cílem práce bylo charakterizovat a srovnat školské systémy České republiky a Slovenské republiky a navrhnout možnosti zlepšení těchto školských systémů. Z provedené komparativní analýzy vyplývá, že oba školské systémy si jsou nadále velmi podobné a lze je zařadit mezi moderní světové školské systémy. Podobnost školských systémů je dána skutečností, že obě nyní samostatné republiky byly ještě před dvaceti lety součástí jednoho společného státu se shodným školským systémem.

Určité rozdíly v porovnávaných školských systémech je možné nalézt s větší či menší důležitostí ve všech oblastech vzdělávání. Mezi hlavní rozdíly českého a slovenského školského systému se řadí institucionální zajištění

státní správy na krajské úrovni, v Česku spadá tato činnost pod odbory školství krajských úřadů, kdežto na Slovensku vykonávají obdobnou činnost samostatné krajské školské úřady. Další rozdíl je například ve financování mateřských škol. V Česku jsou finanční prostředky poskytované mateřským školám jak ze státního rozpočtu prostřednictvím krajů a obcí s rozšířenou působností, tak z rozpočtu zřizovatele, kterým je většinou obec. Na Slovensku jsou mateřské školy financovány z rozpočtu zřizovatele, tzn. obce, jež k tomuto účelu získává předem určenou část daní. Jedním z největších rozdílů mezi dotčenými školskými systémy je délka povinné školní docházky. V Česku se jedná o devět let a na Slovensku deset let, navíc na Slovensku je povinná školní docházka plněna nejen v základní škole, ale také jeden rok ve škole střední. V oblasti středního školství je výrazný rozdíl v nastavení maturitní zkoušky. V obou státech je maturitní zkouška rozdělena na státní a školní část. V Česku jsou ovšem dvě úrovně obtížnosti maturitní zkoušky, zatímco na Slovensku pouze jedna. Ve vzdělávání uskutečňovaném ve vysokých školách je rozdíl zejména v institutu školného, které je na Slovensku zavedeno, a jeho výše se pohybuje většinou kolem tří set až osmi set EUR.

Hlavní návrhy na úpravu českého školského systému lze z výše uvedených informací spatřovat v začlenění vyššího odborného vzdělávání do sekundárního nebo terciárního vzdělávání, rozdělení střední školy na více druhů či zavedení jedné úrovně maturitní zkoušky.

Přínos práce lze spatřovat zejména v popisu a porovnání současného stavu školských systémů České republiky a Slovenské republiky. Dalším přínosem práce je navržení konkrétních opatření směřujících ke zlepšení vzdělávacích systémů dotčených zemí. Tyto návrhy by mohly být detailněji rozpracovány v další práci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] AKREDITAČNÍ KOMISE ČESKÉ REPUBLIKY, © 2012. *Úvodní slovo* [online]. [cit. 2012-04-15]. Dostupný z: <http://www.akreditacnikomise.cz/>
- [2] AKREDITAČNÁ KOMISIA, © 2012. *Úvod* [online]. [cit. 2012-04-15]. Dostupný z: <http://www.akredkom.sk/>
- [3] BARTOŠ, Josef a Miloš TRAPL, 2001. *Československo 1918-1938*. 3. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0267-X.
- [4] BRICKMAN, William, in ALKIN, Marvin, 1992. 6. vydání. *Comparative Education*. In Encyclopedia of Educational Research. Londýn: Macmillan. ISBN 978-00-290-0431-9.
- [5] CENTRUM PRO ZJIŠŤOVÁNÍ VÝSLEDKŮ VZDĚLÁVÁNÍ - CERMAT, © 2011. *Maturita 2012* [online]. [cit. 2012-04-22]. Dostupný z: <http://www.novamaturita.cz/maturita-2012-1404033321.html>
- [6] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Vyhláška č. 10 ze dne 27. prosince 2004 o vyšším odborném vzdělávání. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 3, s. 38-43.
- [7] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Vyhláška č. 13 ze dne 29. prosince 2004 o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 4, s. 56-60.
- [8] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Vyhláška č. 72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 20, s. 490-502.
- [9] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Vyhláška č. 73 ze dne 9. února 2005 o vzdělávání

- dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 20, s. 503-508.
- [10] ČESKO. Zákon č. 111 ze dne 22. dubna 1998 o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1998, částka 39, s. 5388-5419. Dostupný z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1998/sb039-98.pdf>
- [11] ČESKO. Zákon č. 306 ze dne 18. listopadu 1999 o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 100, s. 6569-6572. Dostupný z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=306/1999&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [12] ČESKO. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborné a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 190, s. 10262-10324. Dostupný z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2004/sb190-04.pdf>
- [13] ČESKO. VLÁDA. Nařízení č. 211 ze dne 31. května 2010 o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2010, částka 71, s. 2410-2472. Dostupný z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=211/2010&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [14] ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 29 ze dne 22. března 1984 o soustavě základních a středních škol (školský zákon). In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1984, částka 5, s. 110-124. Dostupný z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=29/1984&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

- [15] ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 31 ze dne 24. dubna 1953 o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon). In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. 1953, částka 19, s. 193-195. Dostupný z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=31/1953&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [16] ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 95 ze dne 10. května 1948 o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. 1948, částka 38, s. 829-838. Dostupný z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=95/1948&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [17] ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 186 ze dne 15. prosince 1960 o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1960, částka 83, s. 646-651. Dostupný z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=186/1960&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [18] EURYDICE, © 2012. *Organizácia vzdelávacieho systému na Slovensku 2009/2010* [online]. [cit. 2012-03-15]. Dostupný z: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Slovensko:Prehľad>
- [19] GREGER, David a Věra JEŽKOVÁ, ed., 2006. *Školní vzdělávání. Zahraniční trendy a inspirace*. 1. vydání. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1313-1.
- [20] HANS, Nicholas, 2011. *Comparative education: a study of educational factors and traditions*. Londýn: Taylor & Francis. ISBN 978-04-156-6428-8.
- [21] IEDU - CENTRÁLNY INFORMAČNÝ PORTÁL REZORTU ŠKOLSTVA, © 2009. *Sústava škôl a školských zariadení* [online]. [cit. 2012-04-23]. Dostupný z:

https://www.iedu.sk/vseobecne_informacie/skolska_sustava/Stranky/default.aspx

- [22] IEDU - CENTRÁLNY INFORMAČNÝ PORTÁL REZORTU ŠKOLSTVA, © 2009. *Poradenstvo* [online]. [cit. 2012-04-23]. Dostupný z: <https://www.iedu.sk/poradenstvo/Stranky/default.aspx>
- [23] JŮVA, Vladimír a Čestmír LIŠKAŘ, 1982. *Úvod do srovnávací pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- [24] JŮVA, Vladimír sen. & jun., 1995. *Stručné dějiny pedagogiky*. 3. vydání. Brno: Paido. ISBN 80-85931-07-9.
- [25] KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ, 2008. *Dějiny pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2429-4.
- [26] KOPÁČ, Jaroslav, 1971. *Dějiny školství a pedagogiky v Československu. Díl I*. 1. vydání. Brno: Universita J. E. Purkyně.
- [27] KOVÁŘÍČEK, Václav a Iva KOVÁŘÍČKOVÁ, 1989. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého.
- [28] KRÁLÍKOVÁ, Marie, Josef NEČESANSKÝ a Václav SPĚVÁČEK, 1977. *Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- [29] KUCHARSKÁ, Alena et al., 2007. *Obligatorní diagnózy a obligatorní diagnostika ve speciálně pedagogických centrech*. 1. vydání. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR. ISBN 978-80-86856-42-1.
- [30] MALACH, Josef, 2003. *Základy pedagogiky*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 80-7042-293-9.
- [31] MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU, © 2007. *Financovanie regionálneho školstva* [online]. [cit. 2012-04-23]. Dostupný z: <http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=305>

- [32] MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU, © 2007. *Regionálne školstvo* [online]. [cit. 2012-04-23]. Dostupný z: <http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=2>
- [33] MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU, © 2007. *Vysoké školstvo* [online]. [cit. 2012-04-23]. Dostupný z: <http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=3>
- [34] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, © 2006. *Ministři školství od roku 1848* [online]. [cit. 2012-04-20]. Dostupný z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/ministri-skolstvi-od-roku-1848>
- [35] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, © 2006. *Seznam ostatních přímo řízených organizací s kontakty* [online]. [cit. 2012-04-20]. Dostupný z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/seznam-opro-s-kontakty>
- [36] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, © 2010. *Přehled vysokých škol* [online]. [cit. 2012-04-20]. Dostupný z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/prehled-vysokych-skol>
- [37] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, © 2012. *Rejstřík škol* [online]. [cit. 2012-04-20]. Dostupný z: <http://rejskol.msmt.cz/>
- [38] MORKES, František. *Tereziánská reforma v českém školství* [online]. © 2006 [cit. 2012-04-05]. Dostupný z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/827/TEREZIANSKA-REFORMA-V-CESKEM-SKOLSTVI.html> ISSN 1802-4785.
- [39] PEŠTÁLOVÁ, Lenka, Jaroslava ZELENÁ a Petr VOKÁČ, 2010. *Školský zákon s odborným výkladem*. 2. vydání. Třinec: Resk. ISBN 978-80-904324-1-3.
- [40] PRŮCHA, Jan, 1999. *Vzdělávání a školství ve světě. Základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-290-4.

- [41] PRŮCHA, Jan, 2001. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-584-9.
- [42] PRŮCHA, Jan, 2006. *Srovnávací pedagogika*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7367-155-7.
- [43] SCHAUB, Horst a Karl ZENKE, 2007. *Wörterbuch Pädagogik*. Mnichov: Deutscher Taschenbuch Verlag. ISBN 978-34-233-4346-6.
- [44] SLOVENSKO. Zákon č. 131 ze dne 21. února 2002 o vysokých školách a o změně a doplnění některých zákonů. In: *Zbierka zákonov Slovenskej republiky*. 2002, částka 58, s. 1462-1514. Dostupný z: <http://www.zakon.sk/Main/Download.aspx?fn=%5CZzSR%5CSK%5C01%5C2002c058z131.pdf>
- [45] SLOVENSKO. Zákon č. 245 ze dne 22. května 2008 o výchově a vzdělávání (školský zákon) a o změně a doplnění některých zákonů. In: *Zbierka zákonov Slovenskej republiky*. 2008, částka 96, s. 1914-1989. Dostupný z: <http://www.zakon.sk/Main/Download.aspx?fn=%5CZzSR%5CSK%5C01%5C2008c096z245.pdf>
- [46] SLOVENSKO. Zákon č. 596 ze dne 6. listopadu 2003 o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o změně a doplnění některých zákonů. In: *Zbierka zákonov Slovenskej republiky*. 2003, částka 243, s. 5656-5680. Dostupný z: <http://www.zakon.sk/Main/Download.aspx?fn=%5CZzSR%5CSK%5C01%5C2003c243z596.pdf>
- [47] SLOVENSKO. Zákon č. 597 ze dne 6. listopadu 2003 o financování základních škol, středních škol a školských zařízení. In: *Zbierka zákonov Slovenskej republiky*. 2003, částka 243, s. 5681-5687. Dostupný z: <http://www.zakon.sk/Main/Download.aspx?fn=%5CZzSR%5CSK%5C01%5C2003c243z597.pdf>

- [48] SÝKORA, Miloslav, 1996. *Základy pedagogiky pro střední odborné školy sociálně právního zaměření*. 1. vydání. Praha: IM-Effect. ISBN 80-900566-2-8.
- [49] ŠTVERÁK, Vladimír, 1988. *Stručné dějiny pedagogiky*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické vydavatelství.
- [50] ŠTVERÁK, Vladimír, 2007. *Obecná a srovnávací pedagogika*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze. ISBN 978-80-246-0003-1.
- [51] ÚSTAV PRO INFORMACE VE VZDĚLÁVÁNÍ, © 2009. *Školský systém České republiky* [online]. [cit. 2012-04-20]. Dostupný z: <http://www.uiv.cz/clanek/149/1731>
- [52] ÚSTREDNÝ PORTÁL VEREJNEJ SPRÁVY SLOVENSKEJ REPUBLIKY, © 2012. *Školský systém* [online]. [cit. 2012-04-23]. Dostupný z: <http://portal.gov.sk/Portal/sk/Default.aspx?CatID=39&etype=1&aid=1850>
- [53] VALIŠOVÁ, Alena et al., 2007. *Pedagogika pro učitele*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1734-0.
- [54] VÁŇOVÁ, Miroslava, 1998. *Teoretické a metodologické otázky srovnávací pedagogiky*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-86039-51-X.
- [55] VÁŇOVÁ, Miroslava. *Srovnávací pedagogika a její teoretické problémy* [online]. © 2003 [cit. 2012-04-01]. Dostupný z: http://web.ff.cuni.cz/ustavy/pedagogika/pages/cze/katedra/singule_vanovam.php
- [56] VÁŇOVÁ, Miroslava, 2009. *Srovnávací pedagogika*. 3. vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-68-6.
- [57] WALTEROVÁ, Eliška in GREGER, David a Věra JEŽKOVÁ, 2006a. *Srovnávací pedagogika v českém kontextu*. 1. vydání. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1313-1.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. 1 Schéma školského systému v České republice (Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010) .....</i>	<i>45</i>
<i>Obr. 2 Schéma školského systému Slovenské republiky (iEDU - Centrálny informačný portál rezortu školstva, 2009) .....</i>	<i>67</i>

SEZNAM TABULEK

SEZNAM PŘÍLOH